

Goes 'Prins van Oranje'
Een archeologische begeleiding
rapport 307

**Goes 'Prins van Oranje'
Een archeologische begeleiding**

**S. Ostkamp
A. van Benthem**





Colofon

ADC Rapport 307

Goes 'Prins van Oranje', Een archeologische begeleiding

Auteurs: S. Ostkamp en A. van Benthem
In opdracht van: Walcherse Bouw Unie BV
Foto's en tekeningen: ADC, tenzij anders vermeld

© ADC, Amersfoort, november 2004

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

Het ADC aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Autorisatie:
dr. A.A.A. Verhoeven

ISBN 90-5874-29-54

ADC-ArcheoProjecten
Tel 033-299 81 81
Nijverheidsweg-Noord 114
3812 PN Amersfoort
Fax 033-299 81 80
Email info@archeologie.nl



Inhoudsopgave

1	Inleiding	5
1.1	Ligging van het onderzoeksterrein	5
1.2	Vooronderzoek	5
2	Onderzoeksmethode	7
2.1	Resultaten van de begeleiding	7
3	De vondsten uit de verschillende beerputten	11
3.1	Beschrijving van de beerputvondsten	11
3.2	De oudste vondsten	11
3.3	Het afval van vier eeuwen stedelijke bewoning	12
3.4	Tonput 1 (VN. 56 en 59)	12
3.4.1	Vondsten uit de bovenlaag (VN. 56)	12
3.4.2	Vondsten uit de onderlaag (VN. 59)	13
3.5	Tonput 2 (VN. 62 en 69)	14
3.6	Tonput 3 (VN. 64)	17
3.7	Tonput 4 (VN. 66)	17
3.7.1	Keramiek- en glasvondsten uit de periode 1780-1820	18
3.7.2	Keramiek- en glasvondsten uit de periode 1875-1900	19
3.7.3	Tabakspijpen en overige vondsten	20
3.8	Tonput 5 (VN. 75)	20
3.9	Beerkelder (VN. 76)	22
3.10	Stortlaag of grachtvulling (VN. 73 en 77)	23
4	Conclusie	26
	Literatuur	27
	Afbeeldingen	29
	Tabellen	29
	Catalogus	31



Afb. 1

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN DE VINDPLAATS

Provincie: Zeeland
Gemeente: Goes
Toponiem: Prins van Oranje
Kaartblad: 65H
Centrumcoördinaten: 509000/391900
Gemeentecode: GOES-01
ADC-projectcode: 3376000



Inleiding

A. van Benthem & S. Ostkamp

In februari 2001 voerde het Archeologisch Diensten Centrum (ADC) – thans ADC ArcheoProjecten – in opdracht van de Walcherse Bouw Unie BV een archeologische begeleiding uit op het terrein van de voormalige stadsschouwburg “Prins van Oranje” in Goes. Aanleiding voor deze begeleiding was de sloop van de schouwburg en de daarop volgende bouw van een appartementencomplex. Omdat het terrein zich volgens de Archeologisch Monumenten Kaart (AMK) in een gebied van een hoge archeologische waarde bevindt, in dit geval een historische stadskern, was archeologisch onderzoek gewenst. Voor een opgraving was echter noch tijd noch geld beschikbaar. Om deze reden werd door de provinciaal archeoloog ingestemd met een archeologische begeleiding. Enige tijd nadat de werkzaamheden in Goes waren afgerond, zijn door de Rijksinspectie Archeologie (RIA) aanvullende eisen gesteld aan het doen van archeologische begeleidingen. Deze aanvulling op de bestaande regelgeving werd ingegeven door het dreigende gevaar dat begeleidingen meer en meer werden gezien als goedkoop alternatief voor opgravingen. In de huidige situatie worden archeologisch interessante terreinen door opeenvolgende stappen van vooronderzoek geselecteerd voor nader onderzoek. Alleen in die gevallen dat een terrein na voorselectie van lage archeologische waarde blijkt te zijn, kan een begeleiding wenselijk worden geacht. Een begeleiding dient in dat geval louter om de veronderstelde lage waarde van het te verstoren terrein te verifiëren. Om deze reden is het thans niet meer toegestaan een begeleiding uit te voeren op archeologisch interessante locaties zoals het ‘Prins van Oranje-terrein’ in Goes. Omdat in dit geval wel een begeleiding is uitgevoerd, zijn de resultaten beperkt. Door het ‘hapsnap’ karakter van de door de sloper gegraven putten, valt er bijvoorbeeld nauwelijks enige structuur te ontdekken in de aangetroffen bewoningsresten.

Het thans geformuleerde controlerende karakter van begeleidingen heeft tot gevolg dat er bij de uitvoering van zo’n project doorgaans weinig vondsten worden geborgen. Dat dit tijdens de begeleiding in Goes wel gebeurde, is vooral te danken aan de inzet van enkele vrijwilligers. Deze verzamelden de inhoud van enkele op het terrein aanwezige beerputten. De vondsten uit deze beerputten vormen thans de belangrijkste resultaten van het onderzoek. Hierbij dient overigens opgemerkt te worden dat zeker niet alle beerput-

ten geborgen zijn. Zo zijn bij verdere sloopwerkzaamheden op het terrein door werknemers van de Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland (SCEZ) en dezelfde vrijwilligers meer vondsten uit beerputten geborgen.¹ Daarnaast zijn voorafgaande, tijdens en na het onderzoek verschillende beerputten leeggehaald door schatgravers.

De vondsten die tijdens de begeleiding uit de beerputten tevoorschijn kwamen, zullen na de afronding van het project ter deponeering aangeboden aan het Provinciaal Depot Bodemvondsten in Middelburg. Voor deponeering komen echter alleen gedetermineerde vondsten in aanmerking. Niet beschreven vondsten worden in principe afgevoerd. Dit werd voor de vondsten uit Goes even wel als niet wenselijk beschouwd. Een complete uitwerking van de vondsten was echter niet begroot. Om toch te komen tot een gedegen inventarisatie van het vondstmateriaal en tegelijk de kosten te beheersen, is ervoor gekozen de uitwerking als ‘leegloop-project’ uit te voeren. In tijden van vorstverlet en andere periodes van weinig werk zijn de beerputvondsten gepuzzeld, geplakt, beschreven, getekend en gefotografeerd. Het resultaat is dat alle vondsten bewerkt zijn en voor verder onderzoek ter beschikking staan, terwijl niet onnodig veel extra kosten zijn gemaakt. De voor ‘ADC-begrippen’ (te) lange looptijd van het project was hierdoor niet te vermijden.

1.2 Ligging van het onderzoeksterrein

Het terrein van de voormalige stadsschouwburg ligt in de historische stadskern van Goes. Het wordt aan de westelijke zijde begrensd door de Westwal, terwijl de Nieuwstraat de oostgrens vormt. De Nieuwstraat is in 1594 aangelegd, enige tijd na de sloop van het op deze locatie gevestigde klooster van de Orde van de Kruisbroeders.

1.2 Vooronderzoek

In opdracht van de gemeente Goes zette Hans Jongepier (assistent provinciaal archeoloog van Zeeland) in de zomer van 2000 een aantal boringen op het terrein.² Deze boringen dienden om vast te stellen of er archeologische waarden in de ondergrond aanwezig zouden zijn. Aangezien de schouwburg op dat moment nog bestond, was het niet mogelijk om op de plaats van het gebouw te boren. Om deze reden werden twee boringen op het aan de Nieuwstraat gelegen binnenterrein gezet. Hierbij zijn onder andere mortel, as en baksteenfragmenten opgeboord. Op een diepte van ca. 75 cm stuitte men op een ondoordringbare concentratie baksteen, mogelijk muurresten.

1 Nieuwsbrief van de Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland. Zeeuws Erfgoed, jaargang 1 (2002), no. 2, 4.
2 Jongepier 2000.



In het plantsoen langs de Westwal zijn eveneens drie boringen gezet. Tijdens één van de boringen stuitte men ook daar, op zo'n 95 cm onder het maaiveld, op baksteen. In de twee resterende boringen boorde men een meer heterogene laag met houtskoolspikkels en baksteenfragmentjes aan. Onder deze laag bevinden zich natuurlijke kleiige afzettingen met daarin kleine schelpfragmentjes.

Afb. 2 Het onderzoeksterrein gezien vanaf de Westwal.





2 Onderzoeksmethode en resultaten

A. van Benthem

Tijdens de archeologische begeleiding bestonden de werkzaamheden uit het onderzoeken en registreren van archeologische grondsporen die tijdens het slopen van vloeren, funderingen en kelders door een civiel-technische aannemer tevoorschijn kwamen (afb. 2). Terwijl de graafmachine bezig was met het vrijgraven en slopen van funderingen werden deze werkzaamheden gevolgd door een archeoloog. Wanneer er oudheidkundige resten aan de oppervlakte kwamen, zijn deze zo goed als het kon onderzocht en gedocumenteerd. Omdat oponthoud aan het werk minimaal moest zijn, vond een en ander plaats in nauwe samenspraak met de aannemer en de kraanmachinist.

Halverwege de archeologische begeleiding van de sloop werd duidelijk dat het de bodem op het terrein vervuild was. Om vermenging van schone en vuile grond te voorkomen mocht hierdoor niet langer dieper dan één meter worden gegraven. Het gevolg was dat de kraanmachinist geen 'kijkgaatjes' meer kon maken om bijvoorbeeld beerputten of andere structuren beter te kunnen documenteren. Ook het voornemen om een oost-west georiënteerde sleuf over het terrein te graven, ten einde de opbouw van de grondlagen vast te stellen, verviel om deze reden. Zoals bij archeologische opgravingen en begeleidingen, en dan vooral in stadskernen, vaker het geval is, werd ook dit onderzoek geplaagd door schatgravers. Voordat de archeologen ter plaatste arriveerden, waren reeds enkele aan de Nieuwstraat gelegen beerputten leeggehaald. Ook tijdens de begeleiding waren in de avonduren schatgravers op het terrein actief. Er werd vooral gezocht met metaaldetectors.

Aan de westzijde van de schouwburg bevond zich de fundering van de voormalige orkestbak. Deze was tot in de schone, onverstoorde klei ingegraven. Omdat hierdoor geen archeologische resten meer werden verwacht, is het verwijderen van de gewapend betonnen constructie niet archeologisch begeleid.

2.1 Resultaten van de begeleiding

Ondanks de beperking die de wijze van onderzoek, de aanwezige bodemvervuiling en de versturende werking door recente bebouwing met zich meebrachten, bleek het toch mogelijk een (zij het incomplete) beschrijving van de geschiedenis van het onderzoeksterrein samen te stellen (afb. 3).

De oudste sporen die op het terrein zijn aangetroffen, bevonden zich direct langs de Nieuwstraat. Het betreft 15^e-eeuwse funderingen van een gebouw van het klooster van de Orde der Kruisbroeders (afb. 4) Dit klooster bestond van 1427 tot 1577 en was gesitueerd binnen de toenmalige stadsmuring van Goes (afb. 5). De kloosterfunderingen reikten tot ca. 2,30 m onder het huidige maaiveld. Qua oriëntatie wijkt het grondplan van het klooster iets af van de latere Nieuwstraat. De funderingen lopen in zuid-zuidoostelijke richting onder deze straat door (afb. 6).³ De bakstenen uit de kloosterfunderingen meten 23 x 11 x 6 cm. Voor zover dit was vast te stellen, stammen alle funderingsresten uit één bouwphase. De onderzijde van de muren is ingegraven in de natuurlijke ondergrond, die bestaat uit blauwgrijze klei.

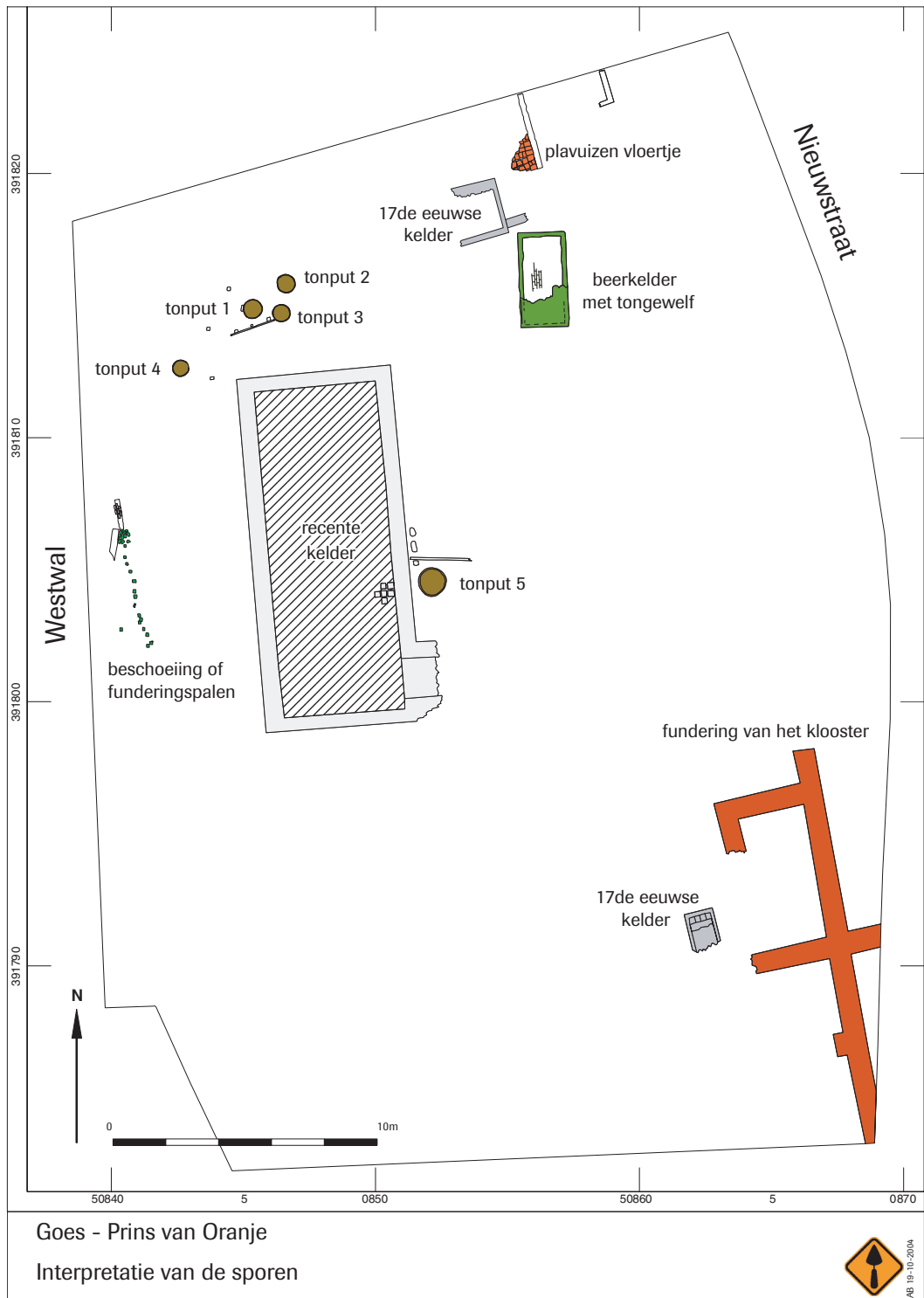
Op de laatste dag van de sloopwerkzaamheden - na afloop van de begeleiding - is door de aanwezige amateur-archeologen, ter hoogte van Nieuwstraat 11 een grote rechthoekige beerkelder waargenomen. De afmeting van deze beerkelder bedroeg ca. 6 x 4 meter. Omdat de kelder gelegen was onder de door het bouwverkeer gebruikte inrit tot het terrein was deze niet eerder opgemerkt. Door de voortgang van de sloopwerkzaamheden was het niet mogelijk de beerkelder nader te onderzoeken. Overigens werd later duidelijk dat de put reeds voor aanvang van de sloop van de schouwburg grotendeels door schatgravers was leeggehaald. Tijdens de sloopwerkzaamheden was een complete drinkkuis één van de weinige noemenswaardige vondsten die nog uit de put geborgen konden worden.⁴ De vondsten uit de put dateren uit (late) 15^e en vroege 16^e eeuw. De beerkelder moet derhalve aan het klooster der Kruisbroeders hebben toebehoord. Over de aard van de totale vondstgroep tasten we in het duister.

Nadat het klooster in 1577 was opgeheven, is tenminste een deel ervan afgebroken. De in 1594 aangelegde Nieuwstraat gaat over de fundering van het klooster heen (afb. 6). Het kloosterterrein was gesitueerd op een leeg terrein dat zich bevond achter de toenmalige bebouwing langs de as 's-Heerhendriks-kinderenstraat, Wijngaardstraat en Ossenhoofdstraat. Op de kaart van Jacob van Deventer (afb. 5) is de kapel weergegeven op de hoogte waar de 's-Heerhendriks-kinderenstraat overgaat in de Wijngaardstraat. Na de sloop van de bebouwing is over het kloosterterrein, evenwijdig aan de genoemde straten, de Nieuwstraat aangelegd.

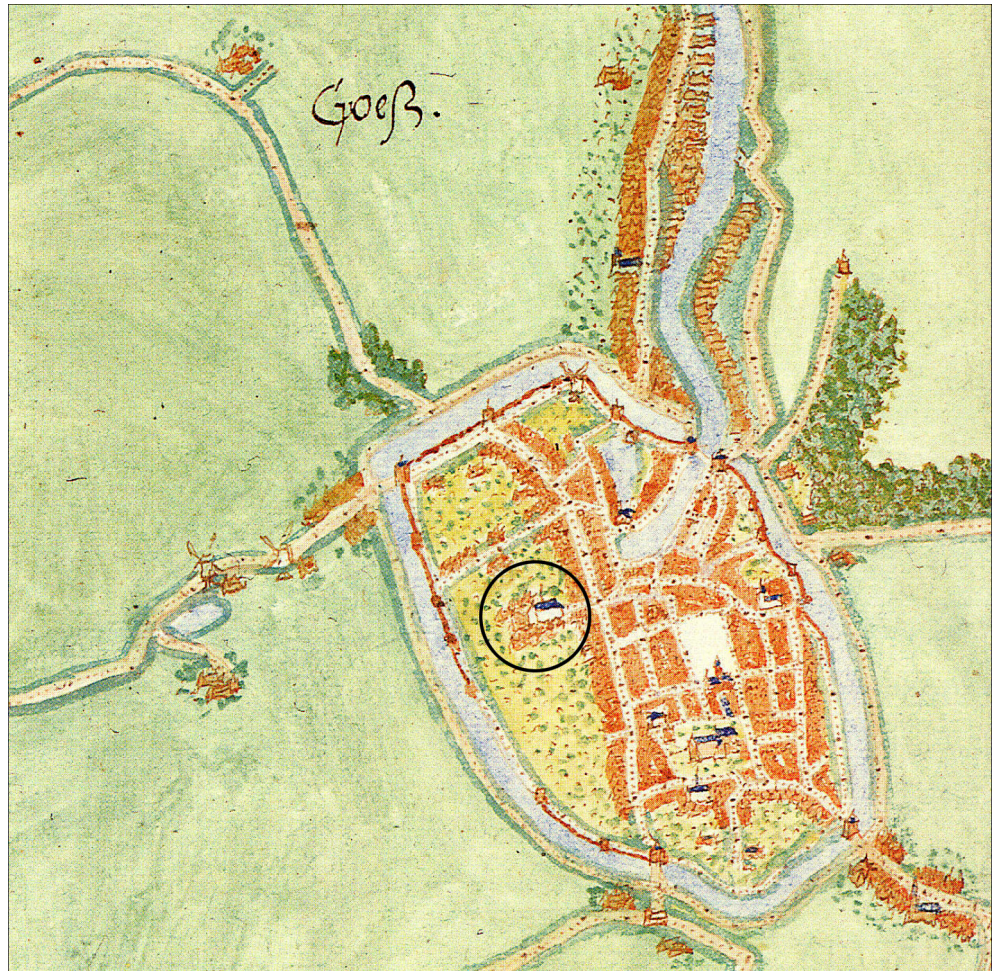
Dit geschiedde in 1594 toen het voormalige

3 De Nieuwstraat is noord-zuid georiënteerd, terwijl de 15e-eeuwse funderingen in NNW-ZZO richting lopen

4 Provincie Zeeland. Nieuwsbrief Archeologie nr. 15, 8.1 Nieuwsbrief van de Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland. Zeeuws Erfgoed, jaargang 1 (2002), no. 2, 4.



Afb. 3



Afb. 4 Stadsplattegrond van Jacob van Deventer met daarop de kapel van het klooster van de Orde van de Kruisbroeders (ca. 1560).

Afb. 5 Funderingsresten van het klooster.





Afb. 6 De kloosterfundering loopt door onder de huidige Nieuwstraat.

kloosterterrein voor stedelijke bebouwing geschikt werd gemaakt. Hiermee vangt tevens de volgende fase uit de geschiedenis van de onderzoekslocatie aan. Nadat de Nieuwstraat was aangelegd, verschijnt op het terrein een uitspanning met stalhouderij genaamd 'De Prins van Oranje'. Deze uitspanning omvatte een kaatsbaan die tot in het begin van de 20^e eeuw heeft bestaan. Onder de vondsten die tijdens de begeleiding zijn verzameld, bevinden zich twee houten (kegel)ballen die mogelijk met de uitspanning in verband kunnen worden gebracht (afb. 7). Deze ballen zijn gemaakt van essenhout.⁵ Omdat begeleidende vondsten ontbreken, is het niet mogelijk deze voorwerpen nader te dateren. Ze stammen



Afb. 7 Kegelbal van essenhout, 17e of 18e eeuw.

waarschijnlijk uit de 17^e of 18^e eeuw. In de vroege 20^e eeuw is op het terrein de stadsschouwburg gebouwd.

Tijdens de begeleiding zijn op het terrein een vijftal houten beerputten onderzocht. Elke put bestaat uit een enkele houten (wijn)ton. Omdat de vaten niet tot in het schone grondwater zijn ingegraven, moeten ze direct als beertonnen zijn aangelegd.⁶ De tonnen hadden elk een doorsnede van ca. 70 cm. Hoewel het niet zeker is, hebben (sommige van) de beertonnen waarschijnlijk bij de uitspanning 'De Prins van Oranje' behoort. Dit zou kunnen verklaren waarom er zoveel drinkglazen en pijpenkoppen in de tonnen zijn aangetroffen.

Behalve de tonputten is ook een tweede een rechthoekige beerkelder, dit maal van na de kloosterperiode, aangetroffen. Deze beerkelder mat 3,50 x 1,75 meter, had een tongewelf en was opgebouwd uit zogenaamde ijsselsteenjes. De beerkelder dateert van rond 1600. Mogelijk werd de inhoud van de put tijdens bouw van het theater rond 1900 verwijderd. Dit zou verklaren dat het merendeel van de vondsten uit juist dit tijdvak dateren.

In het midden van het schouwburgterrein is een noord-zuid georiënteerde palenrij met een lengte van ca. 5 meter aangetroffen. Het betreft vierkante, aangepunte palen met een doorsnede van ca. 20 cm. Waarschijnlijk hangt de palenrij samen met een in de ondergrond aanwezige gracht. Deze gracht maakte oorspronkelijk waarschijnlijk deel uit van de omgrachting van het kloosterterrein. De gracht moet rond 1670 zijn dichtgegooid met afval en grond. Waarschijnlijk was er toen reeds gedurende een langere periode afval in gedumpt. De rij palen kan te maken hebben met het in vakken onderverdelen van de gracht om het dichtstorten ervan te vereenvoudigen en tegelijk stevigheid te verschaffen aan het nieuwgevormde terrein. Een ander mogelijkheid is dat palen dienden als fundering voor bebouwing die later over de dichtgegooide gracht, met zijn slappe ondergrond, heen gebouwd is. In het verlengde van de palenrij stond aan de noordzijde een bakstenen muurtje, dat (ten minste) 1,40 m. lang was en dat was opgebouwd uit ijsselsteenjes (afmeting 17 x 8 x 4 cm). Aan de noordkant van de palenfundering lag aan beide zijden een keienvloertje, met daarop een (vloer)plank. Mogelijk betreft het de fundering van een achterhuis van een woning die aan de Nieuwstraat stond. Ook is het mogelijk dat het een straatje of steegje betrof dat tussen de Westwal en de Nieuwstraat lag.

5 Determinatie Ruud de Man (ROB, Amersfoort).

6 Bartels 1999, 27.



3 De vondsten uit de verschillende beerputten

S. Ostkamp

Tijdens de begeleiding van de sloop- en grondwerkzaamheden zijn diverse beerputten aangetroffen. Omdat de werkzaamheden voort moesten, was er nauwelijks tijd de putten grondig te onderzoeken. Het is te danken aan de enthousiaste inzet van verschillende vrijwilligers dat de inhoud van enkele putten integraal geborgen kon worden. Van één van de putten (tonput 4) is de gehele inhoud gezeefd. De overige putten zijn met schep en troffel onderzocht. Door deze manier van werken zullen ongetwijfeld vondsten verloren zijn gegaan.

Ook na afloop van de begeleiding is op het terrein nog grondwerk verricht. Hierbij kwamen wederom enkele afvalputten tevoorschijn. De inhoud van deze putten is onderzocht door medewerkers van Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland (SCEZ), bijgestaan door dezelfde vrijwilligers.⁷ Omdat deze werkzaamheden buiten het bestek van deze begeleiding vallen, blijven de uit deze putten afkomstige vondsten in dit rapport buiten beschouwing.

3.1 Beschrijving van de beerputvondsten

Vondstgroepen, zoals die welke tevoorschijn kwamen uit onze begeleiding, krijgen hun wetenschappelijke waarde op het moment dat ze vergeleken kunnen worden met vondsten die elders in ons land tevoorschijn kwamen of nog zullen komen. Om dit te bereiken, is het noodzakelijk dat de vondsten op een standaardwijze worden geïdentificeerd en beschreven. Hierto is in 1989 het zogenaamde 'Deventer-systeem' geïntroduceerd.⁸ De doelstellingen van dit systeem zijn meervoudig. Enerzijds wordt een referentiekader gecreëerd, waarmee laat- en postmiddeleeuwse voorwerpen van glas en keramiek op een snelle en eenvoudige wijze geïdentificeerd kunnen worden. Op deze wijze komt steeds meer vergelijkingsmateriaal voor de beschrijving van vondstgroepen beschikbaar. Daarnaast kan op basis van de aan dit systeem gekoppelde inventarislijsten van vondstgroepen statistisch onderzoek worden verricht naar het bij de diverse sociale lagen behorende bestanddeel van het huisraad dat was uitgevoerd in aardewerk en glas. Zo kunnen bijvoorbeeld regionale verschillen in kaart worden gebracht. Op dit moment bestaat al een aanzienlijke reeks van aan deze standaard gekoppelde publicaties.⁹ Zowel aardewerk als glas dat volgens de standaard van het Deventer-systeem wordt geïdentificeerd, wordt volgens een vast stra-

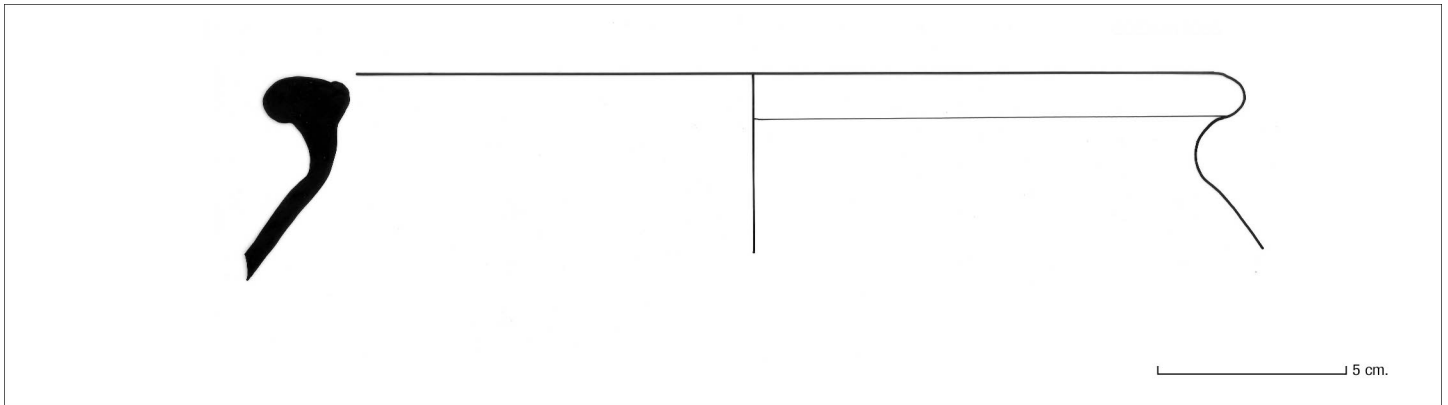
mien beschreven. Eerst worden de keramiek- en glasvondsten per vondstcontext naar de daarin voorkomende baksels/materiaalvoorwerpen uitgesplitst. Vervolgens worden per baksel/materiaalvoort codes toegekend aan de individuele objecten. Deze codes bestaan uit de drie volgende elementen: het baksel of de materiaalvoort, het soort voorwerp en het op dat specifieke model betrekking hebbende typenummer. Zo krijgt een pispot van roodbakkerd aardewerk de codering: r(oodbakkerd)-pis(pot)-, gevolgd door een typenummer (bijv. r-pis-5). Dit typenummer is uniek voor een bepaalde vorm. Op basis van de codes die voorkomen in een vondstgroep en het daaraan gerelateerde aantal voorwerpen wordt een tellijst van het minimum aantal exemplaren (MAE) samengesteld. Wanneer een model nog niet eerder beschreven is, krijgt het een nieuw typenummer dat vervolgens in een centraal bestand wordt opgenomen.¹⁰ Door middel van de aan de voorwerpen toegekende codes kunnen deze vergeleken worden met soortgelijke objecten die eerder binnen het Deventer-systeem gepubliceerd zijn. Naast de inventarislijst wordt een representatieve selectie van de (archeologisch complete) voorwerpen en/of bijzondere fragmenten in een catalogus gepubliceerd. Deze catalogus bestaat uit een tekening en/of foto van de desbetreffende objecten met daarbij een - voor alle aan deze standaard gekoppelde publicaties identiek opgezet - tekstblokje.¹¹

3.2 De oudste vondsten

De oudste vondst die tijdens de begeleiding is gevonden, is de randscherf van een uit de 2^e eeuw daterende pot die tot de groep van het zogenaamde kustaardewerk of Waaslands grijs moet worden gerekend (afb. 8). De in tonput 2 gevonden scherf is afkomstig van een pot van het zogenaamde type 'Holwerda 140'.¹² Hoewel in de omgeving van Goes eerder Romeins aardewerk is gevonden, betreft dit de eerste vondst binnen de begrenzing van de historische binnenstad.¹³ Omdat niet bekend is hoe de scherf in de put belandde, is de waarde ervan evenwel gering. Mogelijk was in de Romeinse periode op of in de nabije omgeving van het onderzochte terrein een nederzetting gelegen. Ook kan echter niet uitgesloten worden dat deze losse scherf als 'pick-up' van elders is aangevoerd. Verdere vondsten uit de Romeinse Tijd ontbreken. Ook uit de eeuwen die volgden op dit tijdvak zijn geen vondsten aangetroffen.

De eerste sporen van hernieuwde activiteiten op het terrein, die zich uit het vondstmateriaal laten herleiden, dateren uit de late 14^e en/of vroege 15^e eeuw. Op een deel van het

- 7 Nieuwsbrief van de Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland. Zeeuws Erfgoed, jaargang 1 (2002), no. 2, 4. Clevis & Kottman 1989.
- 8 De aan deze standaard gekoppelde publicaties die tot nog toe verschenen zijn: Bartels 1999; Bartels, Clevis & Zeiler 1993; Barwasser & Smit 1997; Van den Berg, Ostkamp & Veen 2003; Bitter 1995; Bitter e.a. 1997a en b; Blauw e.a. (red.) 1997; Bult 1995; Carmiggelt & Van Veen 1995; Clevis 2001; Clevis & Kottman 1989; Clevis & Thijssen 1989; Clevis & Kleij 1990; Clevis & Smit 1990; Clevis & Klomp 2004a; Clevis & Klomp 2004b; Dijkstra 2003; Dijkstra & Spanjer 2002; Goossens 2004; Groothedde 2003; Groothedde & Bartels 2000; Jacobs 1994; Jacobs 1995; Jacobs 1997; Jacobs & Van Veen 1996; Jacobs, Olthof & Pavlovic 2000; Jacobs, Poldermans & Van der Zon (red.) 2002; Kleij 1995; Klomp 2003; Klomp 2004; Kottman 1992a; Kottman 1992b; Krauwer & Snieder (red.) 1994; Ostkamp 1998; Ostkamp 1998 e.a.; Ostkamp (red.) 1999; Ostkamp 2003; Ostkamp, Roedema & Van Wilgen 2001; Schrijer & J. Dijkstra, 2004; Thijssen (red.) 1991; Verhoeven & Brinkemper (red.) 2001; Vermeulen 2002; Vreenegoor & Kuipers 1996.
- 9 De centrale database achter het Deventer-systeem wordt beheerd door de Stichting Promotie Archeologie (SPA) in Zwolle.
- 10 Alle afbeeldingen van het aardewerk in deze catalogus zijn (tenzij anders vermeld) schaal 1:4, het glas is schaal 1:2 afgebeeld. Aan het begin van de catalogus is een verklarend tekstblokje opgenomen.
- 12 Holwerda 1923.
- 13 Mondelinge mededeling Henk Hendrikse (SCEZ, Middelburg).



Afb. 8 Randscherf van een 'Holweda 140', Waaslands aardewerk, 2e eeuw na Chr., schaal 1:2.

onderzochte terrein stond vanaf de vroege 15^e eeuw een klooster van de Orde der Kruisbroeders. De uit dit tijdvak daterende scherven zullen dus waarschijnlijk aan de bij deze instelling behorende bewoning gerelateerd moeten worden.

3.3 Het afval van vier eeuwen stedelijke bewoning

Kort voor 1600 is het terrein voor stedelijke bewoning geschikt gemaakt. De oudste vondsten uit verschillende van de gevonden beerputten dateren eveneens van kort voor 1600. Vanaf dat moment tot op de dag van vandaag is het terrein bewoond. Van verschillende woonhuizen en andersoortige gebouwen zijn tijdens de begeleiding sporen als stenen funderingen of houten funderingspalen aangetroffen. Omdat er geen tijd en middelen beschikbaar waren voor een gedegen opgraving, is echter slechts een gering percentage van de in de bodem aanwezige sporen waargenomen. De aangetroffen sporen zijn daarnaast slechts oppervlakkig gedocumenteerd. Dit werd zowel veroorzaakt door de voortgaande werkzaamheden op het terrein als het ontbreken van een gedegen meesysteem. Hierdoor is het niet mogelijk de onderzochte beerputten te koppelen aan eventuele individuele huizen of gebouwen. Het belang van de hieronder beschreven vondstgroepen is derhalve niet zozeer gelegen op het niveau van de afzonderlijke bewoners. Eerder ligt de waarde van een volledige publicatie van de vondstgroepen op een wat hoger abstractie-niveau. Bij de archeologische studie naar de materiële cultuur van het verleden kunnen de hier gepresenteerde vondstgroepen dienen als voorbeelden uit de Zeeuwse stad Goes. Op basis van deze vondstassemblages en andere vondstgroepen elders uit ons land moet het in de (nabije) toekomst mogelijk

zijn om te komen tot een landelijk overzicht van de in onze streken gebruikte keramische en glazen huisraad. Om zowel landelijke, regionale, als lokale trends te ontwaren, is het onontbeerlijk dat vergelijkbare vondstgroepen uit verschillende delen van ons land op overeenkomstige manier worden gepubliceerd. Met dit doel zijn de vondsten aan het eerder genoemde 'Deventer-systeem' gekoppeld.

3.4 Tonput 1 (vn. 56 en 59)

De inhoud van tonput 1 bleek tijdens het onderzoek te bestaan uit twee afzonderlijke vondstlagen (tabel 1). De bovenste van deze lagen bevat vondsten die ruwweg dateren uit de periode 1700 en 1770. De oudste laag moet tussen 1590 en 1620 worden gedateerd.

3.4.1 Vondsten uit de bovenlaag (vn. 56)

Twee faience borden (f-bor-3) en een spoegpot (f-spo-1) behoren tot de ongedecoreerde groep wit 'Delfts'. De grote populariteit van dergelijke geheel witte faience is in de latere 17^e en de 18^e eeuw te plaatsen.¹⁴ De borden hebben het typisch afgeronde model (f-bor-3) dat kort na 1700 ontstaat. Op een derde faience bord (f-bor-10) is op de spiegel in blauw een landschap geschilderd. Dit bord moet evenals de overige faience tussen 1675 en 1725 worden gedateerd. De spoegpot is een voorwerp dat in de 16^e eeuw op de dis verscheen. Het diende om tijdens het nuttigen van de maaltijd stukjes bot en dergelijk in te spuwen. Qua vorm volgt de spoegpot pispotten die in hetzelfde tijdvak zijn vervaardigd. Het enige verschil tussen beide soorten voorwerpen is hun afmeting. De kleinere spoegpotjes worden om die reden vaak ten onrechte als 'kinderpispotten' beschreven. De vroegste vondst uit deze put is een porseleinen *stemcup* (p-voe-1). Dit voorwerp is

14 Vergelijk: Ostkamp 2003 a, 25-27.



Afb. 9 Drie porseleinen theekoppen, Kang-Xi, ca. 1700 en een stemcup, overgangsporselein, 1625-1650, China.

te rekenen tot het zogenaamde overgangsporselein, een groep die dateert uit het midden van de 17^e eeuw.¹⁵ Het betreft een stuk dat door overerving bewaard bleef en in de (vroeg) 18^e eeuw moet zijn gebroken. Drie Kang-Xi porseleinen theekoppen (p-kop-9) dateren van rond 1700 (afb. 9). De drie identieke, in een mal vervaardigde, voorwerpen zijn voorzien van een fraai geschilderde decoratie. In vakken zijn afwisselend een zittende Chinees in een landschap en een bloempot weergegeven. Op de binnenzijde is een hert in een landschap geschilderd. Evenals een vroeg-18^e-eeuws Imari theekop behoren de goed geschilderde Kang-Xi theekoppen tot het destijds duurdere porseleinen theeservies. De drie overige kopjes (p-kop-1) behoren tot de meer eenvoudige capucijner waar. Naast theegoed bevatte de put ook fragmenten van een porseleinen bord (p-bor-1).

De groep van het eenvoudige loodglazuur aardewerk uit deze laag bestaat uit niet meer dan zeven, doorgaans fragmentarisch bewaard gebleven, voorwerpen. Van een roodbakkende grape (r-gra-) en een kom (r-kom-) bleef te weinig bewaard om het exacte model te kunnen herleiden. Een steelkom (r-stk-3) is van een type dat we ook elders uit Nederland kennen uit laat-17^e- en 18^e-eeuwse vondstcontexten.¹⁶ Ook graven van witbakkend aardewerk die vergelijkbaar zijn met het in onze put gevonden exemplaar (w-gra-22) kennen we uit vondstcontexten elders uit ons land die van kort voor en kort na 1700 dateren.¹⁷ De gele glazuur met mangaanpaarse vlekken wijst mogelijk op een Friese herkomst. Een tweetal zalfpotten (w-zal-2) is afkomstig uit het Duitse Rijnland. In totaal bevatte de bovenlaag scherven van ten minste veertien glazen voorwerpen. Hieronder zijn vier flessen (gl-fle-3, -6 en -22) en vier kelkglazen (gl-kel-1, -6, -16 en -

20) die alle dateren uit de eerste helft van de 18^e eeuw. Een bekersglas is van een type (gl-bek-25) dat later in de 18^e eeuw moet worden geplaatst. Ten slotte bevatte de bovenlaag nog een blauwe glazen kraal. Naast gebruiks aardewerk en -glas leverde de bovenlaag van de put ook fragmenten van ten minste tien tabakspijpen op. Zeven hiervan zijn te rekenen tot de fijne soort, terwijl de drie overige van de grove soort zijn. De grove pijpen zijn door Zuid-Hollandse of Zeeuwse pijpmakkers vervaardigd. De fijne pijpen zijn afkomstig uit Gouda. De totale groep is tussen 1740 en 1770 te dateren. Tot de categorie overige vondsten behoort een eenvoudig (hard)houten mesheft (afb. 10).



Afb. 10 Mesheft van (hard)hout, 1700-1775.

3.4.2 Vondsten uit de onderlaag (vn. 59)

Onder de vondsten uit de oudste gebruikslaag van de tonput zijn de fragmenten van ten minste zeventien voorwerpen. Hieronder zijn drie steengoed kannen (s2-kan-). Twee hiervan zijn afkomstig uit het Duitse Westerwald, terwijl een derde uit Frechen stamt. Voor al deze kannen geldt een vroeg-17^e-eeuwse datering. Het roodbakkende aardewerk dateert uit dezelfde periode. Een papkom (r-kop-11) met een in witte slib uitgevoerde ringeloorversiering en een vuurstolp (r-vst-) zijn waarschijnlijk uit (Noord-)Holland afkomstig.¹⁸ Een

15 De stemcup werd eerder gepubliceerd in: Ostkamp 2003 a, 23.
16 Zie bijvoorbeeld: Ostkamp e.a. 1998, 186.
17 Een mooi voorbeeld van zo'n vondstgroep uit het tijdvak 1690-1730 is door het ADC opgegraven in een beerput aan de Purmerendse Padjedijk. Het rapport over deze opgraving is in voorbereiding.
18 Vergelijk: Van Gangelen, Kersloot & Venhuis 1997.



tonput 1	
onderlaag (vn. 59 - 1580-1620)	
s2-kan-	2
s2-	1
r-bor-11	1
r-gra-89	2
r-kom-33	2
r-kop-11	1
r-kop-14	1
r-vst-	1
w-gra-31	1
w-gra-	1
w-kom-7	1
w-kop-	1
we-bor-	1
wf-bor-	1
totaal	17
bovenlaag (vnr. 56 - 1675-1725)	
r-gra-	1
r-kom-	1
r-stk-3	1
w-gra-22	1
w-zal-2	2
w-	1
f-bor-3	2
f-bor-10	1
f-spo-1	1
p-bor-1	1
p-kop-1	4
p-kop-9	3
p-voe-1	1
totaal	20
gl-fle-3	2
gl-fle-6	1
gl-fle-22	1
gl-ke1-1	1
gl-bek-25	2
gl-ke1-6	1
gl-ke1-20	1
gl-ke1-16	1
gl-ke1-	2
gl-	2
totaal	14
subtotaal	34
eindtotaal	51

Tabel 1

- 19 Een ringeloor is een doorboorde koehoorn (vergelijkbaar met een slagroomsput) waarmee vloeibare klei werd aangebracht.
- 20 Vergelijk: Bartels 1999, 644, no. 417 voor een bord met een vergelijkbare decoratie.
- 21 Vergelijk: Bartels 1999, 668, no. 668; Olivier 1994, 147, no. 17-141.
- 22 Van der Meulen & Smeele 1989.
- 23 Vergelijk: Kleij 1995, 119; Bartels 1999, 695, no. 605.
- 24 Vergelijk: Bartels 1999, 743, no. 757; Bitter 1995, 144, no. 93.
- 25 Hurst, Neal & Van Beuningen 1986, 250-259.
- 26 Zie voor een overzicht van de diverse centra: Hurst, Neal & Van Beuningen 1986, 76-116.
- 27 Hurst, Neal & Van Beuningen 1986, 76-116; Renaud 1957.

eveneens met de ringeloor¹⁹ versierd bord stamt uit het West-Brabantse productiecentrum Oosterhout (r-bor-11).²⁰ Twee grappen (kookpotten op drie poten) zijn van een type (r-gra-89) dat mogelijk uit hetzelfde productiecentrum afkomstig is. Vergelijkbare voorwerpen kennen we bijvoorbeeld ook uit Dordrecht en Sommelsdijk.²¹ Beide plaatsen behoren evenals Goes tot de belangrijkste afzetregio van Oosterhout, dat vooral West-Brabant, Zuid-Holland en de Zeeuwse en Zuid-Hollandse eilanden tot zijn afzetgebied mocht rekenen.²² Twee melkkommen (r-kom-33) en een papkom (r-kop-14) zijn eveneens uit dit productiecentrum afkomstig.²³ Voor de witbakkende grappen en (pap)kommen (w-gra-31; w-kom-7 en w-kop-) moet eerder aan een Hollandse herkomst worden gedacht.²⁴ Twee andere stukken witbakkend aardewerk hebben een verder weg gelegen herkomst. Een bord uit het Noord-Duitse Wesergebied (we-bor-) behoort tot de reguliere laat-16^e- en vroeg-17^e-eeuwse vondsten uit onze streken uit de.²⁵ Van een tweede importstuk (wf-bor-) ontbreken vooralsnog parallellen. Het betreft een randscherf van een witbakkend bord waarop met groene slib een ringeloordecoratie is aangebracht. Waarschijnlijk was het bord ooit versierd met gestileerde vissen. Omdat het stuk zeker niet uit Nederland of Duitsland afkomstig is, moet de herkomst elders worden gezocht. Gelet op het fijne witte baksel van het bord is een Franse herkomst het meest waarschijnlijk. De scherf is daarom ondergebracht bij het zogenaamde 'witbakkende Franse aardewerk' (wf). Deze groep omvat zowel import-aardewerk uit Beauvais, Saintonge als andere Franse productieplaatsen.²⁶ Hoewel Franse importen in onze streken zeldzaam zijn, blijken vooral de huidige provincies Zeeland en Noord-Holland belangrijke vindplaatsen van aardewerk uit dit land te zijn.²⁷ Dat ook andere Franse importen in Goes belandden, bewijst een Noord-Frans stuk steengoed dat hieronder besproken zal worden.

3.5 Tonput 2 (vn. 62 en 69)

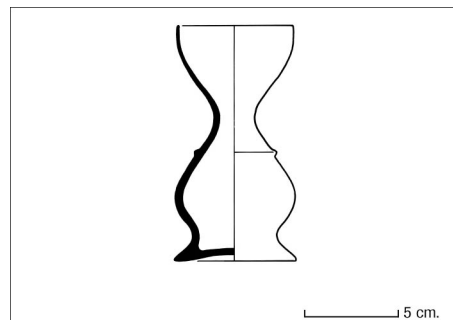
De vondsten uit tonput 2 zijn weinig talrijk en erg fragmentarisch (tabel 2). Waarschijnlijk hebben we te maken met een restant van een gebruikslaag. De datering van de totale vondstgroep kan globaal tussen 1625 en 1675 worden geplaatst. Een veel oudere vondst uit deze tonput, een randscherf van een Romeinse Waaslandse pot – type Holwerda 140; datering 100-200 na Chr. – kwam al eerder ter sprake (afb. 8). Voor het roodbakkende aardewerk uit deze tonput (r-kop-11 en -14 en r-lek-7) lijkt een Oosterhoutse herkomst wederom het meest

tonput 2 (vn. 62 en 69 – 1625-1675):	
s2-kan-62	1
s2-	1
s6-pot-1	1
r-gra-	1
r-kop-11	1
r-kop-14	1
r-lek-7	1
r-	1
w-	3
f-kop-	1
f-	1
totaal	13

Tabel 2

waarschijnlijk. Een ander productiecentrum kan echter niet op voorhand worden uitgesloten. Een geheel witte faience papkom (f-kop-) is waarschijnlijk afkomstig uit Delft. De resterende vondsten uit deze put behoren tot de groep van het steengoed. Een laat-16^e- of vroeg-17^e-eeuwse steengoed kan (s2-kan-62) stamt uit een bedrijf uit het nabij Aken gelegen pottenbakkerscentrum Raeren.²⁸ Een tweede kan (s2-kan-) is uit Frechen afkomstig.

De meest interessante vondst is een randfragment van een steengoed voorraadpot (s6-pot-1). Het baksel van de pot doet op het eerste gezicht veel ouder aan dan de rest van de vondsten. Men zou geneigd zijn de scherf bij het proto- of bijna-steengoed onder te brengen. De paarsbruine kleur en de structuur van het breukvlak doet zelfs denken aan een product uit Mayen. Toch past de scherf qua periode zonder meer binnen de dateringsrange van de rest van de



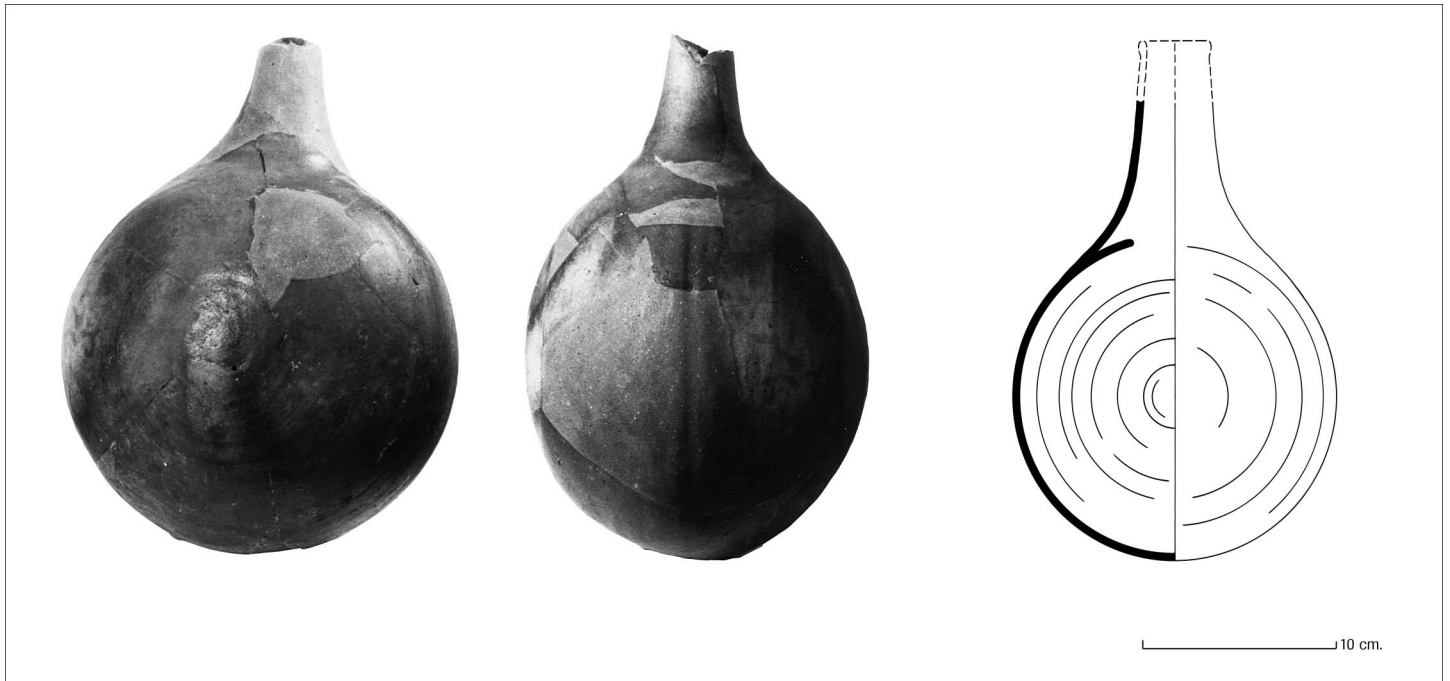
Afb. 11 Trechterberker, steengoed uit Beauvais (Normandië), 1350-1400, bodemvondst Sluis, collectie SCEZ – Middelburg, schaal 1:4.

vondsten. De bakselgroep waarbij de pot is ondergebracht (s6) is nieuw binnen het Deventer-systeem. Deze bakselcode omvat voortaan al het uit Frankrijk afkomstige steengoed. Evenals in het Rijnland en andere regio's binnen de huidige Duitse landsgrenzen is in Frankrijk vanaf de (vroeg) 14^e eeuw steengoed geproduceerd. Tot de vroegste Franse productiecentra van steengoed behoort Beauvais.²⁹ Hoewel vondsten van dit type steengoed binnen de huidige grenzen van Nederland zeldzaam zijn, leverde de bodem van de provincie Zeeland recentelijk drie voorbeelden op. Zo kwamen uit een beerput in Sluis twee nagenoeg identieke trechterbekers tevoorschijn (afb. 11),³⁰ terwijl de door ADC ArcheoProjecten uitgevoerde opgraving in Middelburg ter plaatse van de voormalige Berghuiskazerne een drinkschaal opleverde.³¹ De hier besproken pot behoort tot een latere productie. De herkomst van onze pot moet eveneens in Normandië worden gezocht.³² De hals van de hier besproken pot is na het draaien tot een ovaal samengeknepen. Nadat de pot was voorzien van een bandoor is om de hals een brede kleirol aangebracht (afb. 12). Deze is aan de bovenzijde

Afb. 12 Randscherf van een (voorraad)pot, steengoed uit Normandië, 1625-1675, links is de aanzet van een bandoor te zien, rechts zien we de stordige, uit een kleirol geboetseerde rand.



28 Vergelijk: Bartels 1999, 581, no. 191.
29 Hurst, Neal & Van Beuningen 1986, 105-106; Gaimster 1997, 305-306.
30 Provincie Zeeland. Nieuwsbrief Archeologie nr. 14, 7-8 en nr. 15, 8.
31 De uitgebreide rapportage van deze opgraving is in voorbereiding.
32 Hurst, Neal & Van Beuningen 1986, 100-102.

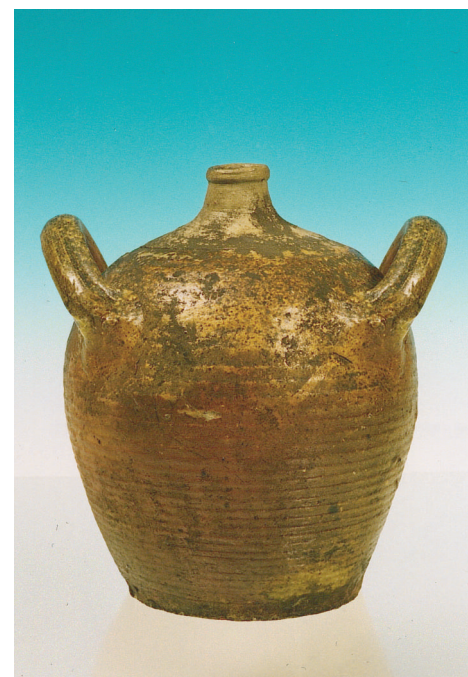


Afb. 13 'Martincamp-fles', steengoed uit Normandië, 1625-1675, bodemvondst Dordrecht, collectie Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek - Amersfoort, schaal 1:4.

afgeplat en geheel gladgestreken. De onderzijde is daarentegen uiterst slordig afgewerkt. De aangebrachte rand heeft niet overal dezelfde breedte. Op 90° van het oor is de rand breder dan direct naast en recht tegenover het oor. Door de wijze waarop de rand is aangebracht, is de ovale vorm van de pot benadrukt. Hoewel de hier besproken pot het eerste gepubliceerde stuk 17^e-eeuws Frans steengoed uit onze streken is, zijn hier eerder scherven van deze keramiegroep gevonden. Zo zijn bijvoorbeeld scherven van hetzelfde type steengoed gevonden in Middelburg.³³ Een verwante groep Frans steengoed is die van de zogenaamde 'Martincamp-flessen'.³⁴ Een in Dordrecht opgegraven fles is tot heden het enige exemplaar uit Nederlandse bodem (afb. 13). Oorspronkelijk waren om deze flessen manden gevlochten.³⁵ Hierdoor is het aannemelijk dat dergelijke flessen eerder als verpakkingsmateriaal voor voedingsmiddelen dan als gebruiksvoorwerp zijn verhandeld. De flessen zijn waarschijnlijk gebruikt voor de verpakking van vloeistoffen zoals bijvoorbeeld wijn. De vraag die nu rijst, is of ook de hier besproken pot als verpakking van voedsel in Goes belandde. Op een schilderij van de Haarlemse meester Jan Miense Molenaar uit ca. 1635 zien we een steengoed kruik die eveneens uit Frankrijk afkomstig moet zijn (afb. 14).³⁶ Het model van de kruik is verwant aan die van Franse kruiken die tot in onze tijd in productie waren (afb. 15). Het op dit

schilderij afgebeelde stuk gebruikskramiek bewijst dat Franse stukken steengoed in onze streken destijds algemener moeten zijn geweest, dan de tot nog toe gevonden exemplaren ons doen vermoeden. De geschilderde kruik is evenals de

Afb. 15 Kruik van steengoed uit Normandië, 1650-1800, overleveringsstuk, particulier bezit.



33 Een los fragment uit Middelburg bevindt zich in de collectie van F. Laurentius te Den Haag. Enkele andere scherven uit een door de ROB uitgevoerde opgraving in Middelburg zijn aan de hand van de vergelijkingscollectie van het British Museum gedetermineerd door Michiel Bartels (thans stadsarcheoloog van Deventer).

34 Hurst, Neal & Van Beuningen 1986, 102-104.

35 Hurst, Neal & Van Beuningen 1986, 102.

36 Biesboer & Sitt 2003, 164-165.



Afb. 14 'Kaartspelende kinderen', Jan Miense Molenaar, Haarlem, ca. 1635, collectie Kunsthaus Zürich, rechtsonder is een (verpakings)kruik van Frans steengoed te zien.

'Martincamp-flessen' voorzien van vlechtwerk, dat diende ter bescherming van het kwetsbare steengoed. Ook nu is het dus heel wel denkbaar dat de kruik als verpakingsmateriaal in de Republiek terecht kwam.

3.6 Tonput 3 (vn. 64)

De inhoud van tonput 3 moet net als de zojuist besproken put als restant van een gebruiksloop worden geïnterpreteerd (tabel 3). Het gelobde oor van een grote water- of voorraadkan (g-kan-) dateert uit de late 14^e of vroege 15^e eeuw en moet derhalve uit de kloosterperiode stammen. De overige vondsten dateren uit de 17^e eeuw. Onder de elf stukken gebruikskeramik uit de put is slechts één steengoed kan, welke afkomstig is uit Raeren (s2-kan-55). Van het roodbakende loodglazuur aardewerk zijn wederom twee objecten afkomstig uit Oosterhout (r-bor-11 en r-gra-102). Daarnaast is één van de grappen afkomstig uit Bergen op Zoom (r-gra-61). Een papkom met slibversiering (r-kop-) werd waarschijnlijk uit (Noord-)Holland aangevoerd.

3.7 Tonput 4 (vn. 66)

De wat betreft omvang en mate van compleetheid meest interessante vondstgroep kwam tevoorschijn uit tonput 4 (tabel 4). In totaal zijn (de fragmenten van) niet minder

tonput 3 (vn. 64 1600-1675)	
s2-kan-55	1
r-bor-11	1
r-gra-61	1
r-gra-102	1
r-gra-	1
r-kop-	1
r-	3
m-bor-	1
f-	1
totaal	11

Tabel 3

dan 108 stukken gebruikskeramik en -glas aangetroffen. Een kleine groep van deze vondsten (s2-kan-, m-bor-, f-bor-, f-kop-7, en f-ver-) moet in de vroege 18^e eeuw worden geplaatst. Het betreft mogelijk residueel materiaal uit een eerdere gebruiksfase van de put. Het overgrote deel van de vondsten dateert uit de periode 1780-1820. Een kleine groep vondsten ten slotte stamt uit het tijdvak 1875-1900. De kleipijpen bevestigen de datering van het aardwerk. Bij deze vondst-categorie ligt het zwaartepunt tussen 1780



en 1800 met een uitloop naar 1810/20. Enkele pijpen stammen uit het tijdvak 1840-1890. Omdat de vulling van tonput 4 als één vondstgroep is verzameld, vindt het onderscheid tussen een vroege en een late component plaats op basis van het materiaal.

tonput 4 (vn. 66 - 1780-1900)		jongste vondstgroep (1875-1900)	
oudste vondstgroep (1780-1820)		jongste vondstgroep (1875-1900)	
r-kop-4	1	s2-fle-4	3
w-tes-6	2	r-gra-	1
w-	2	r-kap-1	1
f-bor-3	1	iw-dek-1	1
f-bor-8	1	iw-bor-3	1
f-bor-10	2	iw-kop-	1
p-kom-9	1	w-kan-1	1
p-kop-4	1	ep-kop-1	2
iw-bor-3	11	ep-kop-8	1
iw-bor-11	2	ep-luc-1	1
iw-kop-1	4	ep-min-	1
iw-kop-14	1	ep-	1
iw-lep-1	1	totaal	15
iw-pis-2	1	gl-bek-23	1
iw-sch-1	1	gl-bek-24	1
iw-	4	gl-bor-5	1
iz-kom-1	1	gl-fle-14	1
totaal	37	gl-fle-51	1
gl-bek-6b	1	gl-fle-87	2
gl-bek-23	1	gl-fle- (medium)	2
gl-bek-25b	4	gl-fle- (large)	1
gl-bek-38	5	gl-kar-	1
gl-bek-58	1	gl-kel-17	1
gl-bek-74	1	gl-kel-26	2
gl-bek-75	1	gl-kel-52	5
gl-fle-3	2	gl-kel-55	2
gl-fle-11	2	gl-	1
gl-fle-77	1	totaal	22
gl-fle-	1	subtotaal	37
gl-kel-1	5		
gl-kel-2	1		
gl-kel-6	1		
gl-kel-20	1		
gl-kel-23	1		
gl-kel-23	1		
gl-kel-	1		
gl-	3		
totaal	34		
subtotaal	71	eindtotaal	108

Tabel 4

3.7.1 Keramiek- en glasvondsten uit de periode 1780-1820

De groep loodglazuur aardewerk uit tonput 4 is uitermate klein. Een roodbakkende pap-kom (r-kop-4) en een witbakkende vuurtest (w-tes-6) zijn de enige voorbeelden. De pap-kom is in Friesland vervaardigd, de vuurtest is van Goudse origine. Vier faience borden (f-bor-3, -8 en -10) zijn uit Delft afkomstig. Een Chinese kom (p-kom-8) en theekop (p-kop-4) zijn door de VOC aangevoerd. Een tussenhandelaar kocht ze in één van de steden met een VOC-kamer (Amsterdam, Delft, Enkhuizen, Hoorn, Middelburg of Rotterdam) en zorgde ervoor dat de stukken in Goes op de markt kwamen. Het industriële aardewerk moet op een vergelijkbare wijze in Goes zijn beland. Vanaf de jaren zeventig van de 18^e eeuw raakt de uit Engeland geïmporteerde *creamware*, of 'roomcouleurd' aardewerk zoals men het destijds in de Republiek noemde, meer en meer ingeburgerd. De vondsten uit onze put bestaan vooral uit theegoed zoals koppen (iw-kop-1) en scho-tels (iw-bor-3). Naast thee werden er, getuige de vondst van een chocoladekop (iw-kop-14), ook andere warme dranken genuttigd. Het theeservies is duidelijk geïnspireerd op Chinees porselein uit dezelfde periode. Zo hebben diverse schoteltjes een ijzerbruine onderzijde (cat.nrs. 21 en 22) die rechtstreeks ontleent is aan het kapucijner goed uit hetzelfde tijdvak. Dat het industriële aardewerk zich in kwalitatief opzicht niet altijd kon meten met het porselein dat geïm- teerd werd, toont een schoteltje waarvan een deel van de glazuurlaag op de onderzijde is afgebladderd (cat.nr. 22). Diverse identieke schoteltjes bewijzen dat men beschikte over bij elkaar passende serviesen (afb. 16). Dit zal niet alleen zo zijn geweest bij het thee- servies. Onder de vondsten bevinden zich ook enkele voorbeelden van een eetservies. Zo zijn twee borden (iw-bor-11), een opdien- schaalte (iw-sch-1) en een juslepel (iw-lep- 1) gevonden. Naast serviesgoed beschikten de vroegere gebruikers van de put ook over een *creamware* pispot (iw-pis-2). Een andere vroege groep industrieel aardewerk wordt gevormd door het zogenaamde *blackware* of 'zwartsteen'. Ook deze groep is in Engeland vervaardigd. Daarnaast zijn binnen de Republiek op diverse plaatsen navolgingen vervaardigd. Of de in onze put gevonden kom uit Engeland werd aangevoerd, dan wel een in de Republiek vervaardigde kopie betreft, is hierdoor niet met zekerheid te zeg- gen.

Het glasservies dat uit de put tevoorschijn kwam, is zonder uitzondering kleurloos en dikwandig.³⁷ In de late 17^e en vroege 18^e eeuw vindt er een ontwikkeling plaats waar-

37 Determinatie en bijbehorende teke- ningen Jaap Kottman (ROB, Amersfoort).



Afb. 16 Theeservies van industrieel aardewerk, Engeland, 1775-1800.

bij glaswerk van dunwandig groen waldglas geleidelijk wordt vervangen door heldere dikwandige drinkglazen. We zien deze ontwikkeling bijvoorbeeld weerspiegelt in de glazen uit beerput 1. In deze put komen zowel dunwandige groene als dikwandige heldere kelkglazen uit de eerste helft van de 18^e eeuw voor (cat.nrs. 6 en 7). Rond het midden van de 18^e eeuw is het dunwandige glas vrijwel geheel van de markt verdwenen. In de late 18^e eeuw zien we opnieuw een ontwikkeling waarbij de glasblazer streeft naar een dunwandig, ditmaal helder, glazen product. Qua vormgeving sluit dit dun uitgeblazen glaswerk geheel aan bij het in dezelfde periode vervaardigde dikwandige glasservies. Twee van de bekers uit deze put (gl-bek-6b en -75) passen zo geheel binnen de groep van het dikwandige 18^e-eeuwse gebruiksglas, terwijl ze toch een dun uitgeblazen wand hebben. Eén van deze bekers heeft juist onder de mondrand een sierlijke gegraveerde guirlande (gl-bek-6b). De mondrand van de beker vertoont tevens sporen van vergulding. De overige bekers zijn minder verfijnd. Verder hebben alleen enkele bekers van het type (gl-bek-25b) een simpele ornamentale graving rond de mondrand. De overige bekers (gl-bek-23, -25b, -58, -74 en -75) zijn ofwel geheel onversierd ofwel hebben ze een eenvoudige optische decoratie bestaande uit vlakken of ribbels. Deze versiering ontstonden door delen van het glas weg te slijpen of door de glazen te blazen in een gedecoreerde vorm. Enkele van de bekers zijn in een versierde vorm geperst. (gl-bek-38). Het gaat hierbij om een gering aantal. Vrijwel alle bekers zijn geblazen, hetgeen te zien is aan het pontilmerk op de onderzijde. Bij sommige van de bekers zijn deze littekens van het pontilijzer – de ijzeren staaf waarmee het juist geblazen glas van de blaaspijp werd overgenomen – weggeslepen (gl-bek-25). De kelkglazen uit de put (gl-kel-1, -2, -6, -20 en -23) zijn doorgaans op

gelijke wijze vervaardigd en versierd als de bekers. Een slinger van opaak- of ander kleurig glas in de stam is daarentegen een typische decoratiewijze voor 18^e-eeuwse kelkglazen (gl-kel-23). Onder de glasvondsten zijn tevens vier medicijn- of parfumsflesjes (gl-fle-3 en -11) en een wijnfles (gl-fle-77).

3.7.2 Keramiek- en glasvondsten uit de periode 1875-1900

Naast laat-18^e- en vroeg-19^e-eeuwse vondsten bevatte tonput 4 ook een laat-19^e-eeuwse component. Mogelijk was de put tijdens de nieuwbouw van de schouwburg rond 1900 nog hol en werd deze holte toen opgevuld met op dat tijdstip rondslingerend afval. Onder de late vondsten zijn enkele steengoed mineraalwaterflessen (s2-fle-4). Een kachelpan (r-kap-1) en een melkkan (w-kan-1) zijn te rekenen tot de groep van het loodglazuur aardewerk. Een bord, een deksel en kop zijn van industrieel aardewerk (ik-dek-2, iw-bor-3 en iw-kop-). Drie koppen, een standaard voor een luciferdoosje en een deksel van een miniatuur voorwerp ten slotte zijn van Europees porselein (ep-kop-1 en -8, ep-luc-1 en ep-min-). Van een onbekend voorwerp van Europees porselein bleef alleen een rijkversierde wandscherf bewaard (afb. 17).



Afb. 17 Fragment van een rijkversierd stuk Europees porselein, 1875-1900.



Burcht	IAB	KVD	Ooievaar	S gekroond	Trompetter	WS gekroond	WT gekroond	54 gekroond	90 gekroond	Indetermineerbaar
1	1	1	5	6	1	94	20	5	2	3

Tabel 5

Het late glasservies uit de tonput bestaat uit enkele bekers (gl-bek-23 en -24), een in een vorm geperst bord (gl-bor-5), diverse kelkglazen (gl-kel-17, -26, -52 en -55) en een karaf (gl-kar-). Daarnaast leverde de vondstlaag nog enkele medicijnflessen (gl-fle-14 en -51) en twee voorraadflessen (gl-fle-87) op. Deze voorraadflessen dienden waarschijnlijk als verpakking voor snuiftabak.

3.7.3 Tabakspijpen³⁸ en overige vondsten

Een grote groep keramiekvondsten vormen de fragmenten van tabakspijpen. De verschillende koppen bewijzen dat er ten minste 139 pijpen samen met het overige afval in tonput 4 belandden. Al deze pijpen zijn te rekenen tot het zogenaamde basismodel 3 (afb. 18).³⁹ Slechts één van deze pijpen is versierd (afb. 19). Op de ketel van de pijp is het door twee leeuwen geflankeerde wapen van Zeeland aangebracht. De veronderstelling is dat dergelijke versierde pijpen (onder meer) cadeau zijn gedaan bij een gros onversierde pijpen.⁴⁰ De versierde pijp is op de hiel voorzien van het lettermerk WS gekroond. Met niet minder dan 94 van de

pijpen is dit hielmerk het meest frequent aanwezig onder de pijpvaardsten. Deze pijpen zijn overigens niet uit één partij afkomstig. Waarschijnlijk zijn onder de pijpen zowel halve als hele maatpijpen. Het grote aantal pijpen met hetzelfde merk bewijst dat de vroegere gebruiker van de put erg merkgebonden moet zijn geweest. De WS gemerkte pijpen zijn afkomstig uit de in Gouda gevestigde werkplaats van Willem Brammert, die tussen 1778 en 1801 actief was. Ook alle overige pijpen komen uit deze stad (tabel 5). Op twee van de pijpenstelen is op de zwaartepuntdecoratie het opschrift 'IN GOUDA' te lezen. Op een andere steel is de naam 'L. DE IONG' aangebracht. Deze naam verwijst naar de werkplaats van Leendert of Lucas de Jong. Alle pijpen behoren tot de fijne of porseleinen kwaliteit. Tevens zijn de pijpen doorgaans gemiddeld gerookt. Dit alles bewijst dat vroegere gebruikers van de afvalput ten minste een zekere mate van welstand gekend moeten hebben. Hoe rijk deze lieden waren, laat zich uit deze vondstgroep echter niet herleiden.

Naast de besproken keramiek- en glasvondsten bevatte tonput 4 een bovenleer van een schoen met veterhaken. Daarnaast zijn ook diverse onderdelen van zoolwerk aangetroffen. Voor al deze fragmenten geldt een 18^e- of vroeg 19^e-eeuwse datering. Een tinnen lepel is van een type dat zowel in de 18^e als de 19^e eeuw voorkomt (afb. 20). Ten slotte bevatte de put nog een fragment van een vervilt of gevold stuk textiel. De datering hiervan is onbekend.



Afb. 18 Pijp van het zogenaamde basismodel 3, hielmerk: WS gekroond, uit de werkplaats van Willem Willemsz Brammert, Gouda, 1778-1801, schaal 1:2.



Afb. 19 Versierde pijp, basismodel 3, op de ketel is het door twee leeuwen geflankeerde wapen van Zeeland aangebracht, hielmerk: WS gekroond, uit de werkplaats van Willem Willemsz Brammert, Gouda, 1778-1801, schaal 1:2.



Afb. 20 Tinnen lepel, Nederlanden, 1775-1825.

3.8 Tonput 5 (vn. 75)

De vulling van tonput 5 bevatte fragmenten van ten minste 38 stukken gebruikskeramiek (tabel 6). De gehele vondstgroep moet tus-

38 Determinatie van de kleipijpen: Don Duco (Pijpenkabinet, Amsterdam).
39 Duco 1987, 27.
40 Mondelinge mededeling Don Duco (Pijpenkabinet, Amsterdam).



tonput 5 (vn. 75 - 1600-1675)	
s2-kan-5	1
s2-kan-55	2
s2-kan-	1
s2-kan-	1
r-bor-6	1
r-bor-11	2
r-dek-19	1
r-gra-12	1
r-gra-107	1
r-gra-17	3
r-gra-	1
r-kom-	1
r-stk-2	3
r-ver-	1
w-gra-	1
w-kom-	1
w-lek-2	1
w-lek-	1
w-pis-	1
w-	1
wa-kom-1	1
m-bor-	5
f-bor-1	3
f-bor-11	1
f-bor-	1
f-plo-2	1
totaal	38
gl-bek-4a	1
gl-bek-15a	3
gl-bek-19	1
gl-bek-29	3
totaal	8
eindtotaal	46

Tabel 6

41 Hurst, Neal & Van Beuningen 1986, 242-250.

42 Vergelijk: Rinaldi 1989.

43 Vergelijk: Ostkamp 2003a, 20.

44 Determinatie Don Duco (Pijpenkabinet, Amsterdam), bijbehorende tekeningen Arjan den Braven (Amsterdam).

sen 1600 en 1675 gedateerd worden. Vijf steengoed kannen uit de put zijn afkomstig uit het Westerdal, Raeren en Frechen (onder andere s2-kan-5 en -55), waarmee alle belangrijke 17^e-eeuwse productiecentra vertegenwoordigd zijn. Onder het roodbakende aardewerk vinden we wederom producten uit Oosterhout (r-bor-11 en r-gra-47) en Bergen op Zoom (r-gra-). Het overige roodbakende aardewerk (r-bor-6, r-dek-19, r-gra-12 en -107 en r-stk-2) laat zich (vooralsnog) moeilijker aan productiecentra koppelen. Het is niet uitgesloten dat deze voorwerpen eveneens van West-Brabantse origine zijn, een andere herkomst is even wel niet uit te sluiten. Onder het witbakkende loodglazuur aardewerk zijn diverse voorwerpen (w-lek-2 en w-pis-1) waarvan een Hollandse of Friese herkomst verondersteld mag worden. De radstempel decoratie op de lekschaal is typisch voor het derde kwart van de 17^e eeuw. Een uit het Duitse Werragebied afkomstige kom (wa-kom-1) moet daarentegen rond 1600 worden gedateerd.⁴¹ De vijf majolica borden zijn waarschijnlijk in West-Nederland ontstaan. De decoratie van enkele van de borden is ontleend aan vroeg-17^e-eeuws kraakporselein,⁴² terwijl andere geheel wit zijn. Voor de faience borden (f-bor-1, -11 en f-plo-2) geldt een Hollandse herkomst. De decoratiemotieven op de borden (f-bor-1) kennen we zowel uit Haarlems als Delfts productieafval.⁴³

Onder de vondsten uit deze tonput zijn ook fragmenten van acht drinkglazen. Het betreft zonder uitzondering bekers (gl-bek-4a, -15a, -19, -29) van zogenaamd *waldglas*. Mogelijk zijn al deze bekers in Noord-Duitse glasovens vervaardigd. Echter, ook kan niet worden uitgesloten dat sommige van de glazen in een Nederlandse glashut ontstonden. Vanaf de eerste helft van de 17^e eeuw werd dergelijk glas namelijk op meer en meer plaatsen vervaardigd.

De groep rookgerei uit deze put bestaat uit fragmenten van ten minste 27 keramische tabakspijpen (tabel 7).⁴⁴ Onder deze pijpen zijn twee producten uit Holland, 25 pijpen zijn waarschijnlijk in Zeeuwse werkplaatsen

Vondstnummer	CD met ster	FB gekroond	Handschoen	LS	MC gekroond	MK	PS-monogram	RD gekroond	Rijksappel
73	0	0	0	0	0	1	0	0	0
75	1	1	0	0	0	0	0	1	2
76	0	8	0	4	1	0	0	12	0
77	1	2	1	0	0	0	0	0	2
260	0	3	0	0	1	0	1	14	0
Totaal	2	14	1	4	2	1	1	27	4

Tabel 7



Vondstnummer	SB	SB-monogram	SH	SS	TIP	Tudorroos (zijmerk)	WK-monogram	WT met hert	Ongemerkt	Indetermineerbaar	Totaal
73	0	0	0	22	1	7	0	0	0	2	33
75	0	0	1	17	0	0	0	1	1	2	27
76	1	1	0	12	0	2	0	0	1	1	43
77	0	0	0	72	0	15	0	1	3	2	99
260	0	0	0	20	0	1	1	0	3	2	46
Totaal	1	1	1	143	1	25	1	2	8	9	248

Tabel 7

vervaardigd, terwijl twee pijpen indetermineerbaar zijn. Een pijp met het hielmerk SH stamt uit de werkplaats van Goudse pijpmaker Steven Hendricksz. De pijp werd tussen 1635 en 1645 gemaakt. De tweede Hollandse pijp is afkomstig uit Gorinchem. Deze pijp is gemerkt met de beeltenis van een springend hert. Waarschijnlijk werd dit beeldmerk ooit vergezeld van de letters WT. Dit merk werd gezet door de in deze stad werkzame pijpmaker Willem Tamkins. De pijp dateert uit het tijdvak 1635-1650. De overige te determineren pijpen stammen waarschijnlijk zonder uitzondering uit Zeeuwse werkplaatsen. Deze Zeeuwse pijpen zijn doorgaans groter en grover dan contemporaine producten uit Holland. Met uitzondering van één ongemerkte pijp hebben alle Zeeuwse pijpen een hielmerk. Met 17 stuk is het lettermerk SS het meest talrijk. Twee pijpen zijn voorzien van het beeldmerk rijksappel. Van de overige gemerkte pijpen is telkens slechts één exemplaar gevonden. De merken zijn: de letters CS met daarboven een ster, FB gekroond en RD gekroond. De gehele groep Zeeuwse pijpen moet tussen 1650/55 en 1680 worden gedateerd. Omdat er nauwelijks gegevens over Zeeuwse pijpmakers voorhanden zijn, is van geen van deze producten de naam van pijpmaker of zelfs de productieplaats bekend.

Naast glas en keramiek zijn in de put ook een tussenzool en een houten hak van een veter- of bandschoen gevonden. Deze zeer versleten schoen dateert uit de late 17^e eeuw. Van een tweede schoen is alleen een loopzool aangetroffen.

3.9 Beerkelder (vn. 76)

Tijdens de begeleiding is slechts één stenen beerkelder aangetroffen. Van de oorspronkelijke vulling bleef niet meer dan klein restant achter. De oudste vondsten uit de kelder dateren van rond 1600 (tabel 8). Hiermee is het waarschijnlijk dat de kelder behoorde bij de eerste burgerlijke bebouwing op deze locatie. De vroegste vondsten uit de kelder zijn een steengoed kan uit Raeren (s2-kan-55), een blauw faience bord uit het Italiaanse Liguria (i-bor-1) en een kom uit het Duitse Werragebied (wa-kom-1). Een geheel wit majolica bord (m-bor-) uit de put dateert uit de late 17^e of vroege 18^e eeuw. Deze en andere vondsten uit dit tijdvak vormen een aanwijzing dat deze afvalput gedurende een lange tijd in gebruik moet zijn geweest. De jongste vondsten uit de kelder zijn twee koppen van industrieel aardewerk (iw-kop-2). Deze dateren uit het laatste kwart van de 19^e eeuw. Mogelijk werd de beerput leeggehaald tijdens de sloopbouw van de schouwburg. Hoewel de beerput slechts weinig vondstmateriaal bevatte, kwamen de fragmenten van niet minder dan 43 kleipijpen tevoorschijn (tabel 7). De oudste pijpen zijn geen Zeeuwse producten. Een waarschijnlijk Gorinchemse pijp is te dateren tussen 1655 en 1665. De pijp is op de hiel gemerkt met de gekroonde letters MC. Twee pijpen met een tudorroos op de hiel en vier pijpen met het lettermerk LS stammen waarschijnlijk eveneens uit Zuid-Hollandse werkplaatsen. Een pijp met het merk SB is een product van de Bredase pijpmaker Samuel Broen, wiens naam tussen 1637 en 1658 in het plaatselijke archief voorkomt.⁴⁵ De overige determineerbare pijpen zijn waarschijnlijk in Zeeuwse werkplaatsen vervaardigd. Van zowel het merk SS als wel het merk RD gekroond zijn twaalf voorbeelden aangetroffen. Het merk FB gekroond is met acht exemplaren vertegenwoordigd. Een laatste Zeeuwse pijp is

beerkelder (vn. 76 - 1600-1900)	
s2-kan-55	1
s2-kan-	1
r-gra-107	1
r-gra-	2
r-tes-	1
r-	2
w-pis-2	2
wa-kom-1	1
m-bor-	2
f-bor-1	1
i-bor-1	1
iw-kop-2	1
totaal	16

Tabel 8

45 Carmiggelt & Van den Eynde 1993, 19.

ongemerkt. Voor de gehele groep Zeeuwse pijpen geldt een datering tussen 1660 en 1675.

Een opvallende vondst uit de put is een ijzeren troffel met een houten handvat (afb. 21). De troffel is bedekt met een dikke laag mortel. Hoewel een dergelijk stuk smeedijzeren gereedschap zich nauwelijks laat dateren, is er een aanwijzing dat het voorwerp uit het tijdvak van rond 1600 moet stammen. Van een tweetal pispotten van witbakkend aardewerk met groen loodglazuur (w-pis-2) is er namelijk eveneens één inwendig bedekt met een laag kalkmortel. De datering van dit type pispotten ligt tussen 1575 en 1625.⁴⁶ Als herkomstgebied van de pispotten kan aan Holland worden gedacht.

Een tweede vondst die nadere bespreking



Afb. 21 Smeedijzeren troffel met aangekoekte kalkmortel en resten van een houten handvat, Nederlandsen, ca. 1600.

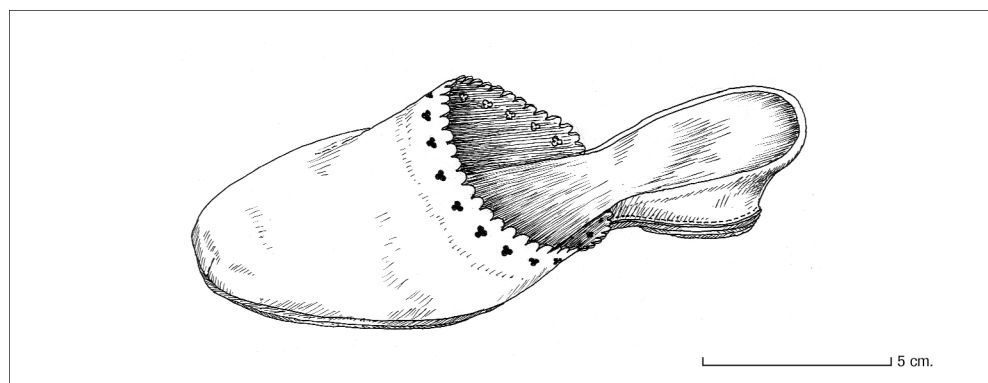
verdient, is een lederen damesmuil met een versierde kap en een houten hak (afb. 22).⁴⁷ De binnenzijde van het bovenblad is vervaardigd uit rundleer en heeft een opgenaaid verstevigingskoord. Op de binnenzool zijn indrukken zichtbaar van spandraden (afb. 23). De onderzijde van de zool is evenals de bekleding van de houten hak van rundleer,

de binnenzijde van de zool is van kalfsleer. De loopzool en de rand van de muil ontbreken. De muil moet rond 1600 worden gedateerd. Naast dit vrijwel complete stuk schoeisel zijn in de put ook het zoolwerk en restanten van het bovenleer van een tweede muil of schoen gevonden.

3.10 Stortlaag of grachtvulling (vn. 73 en 77)

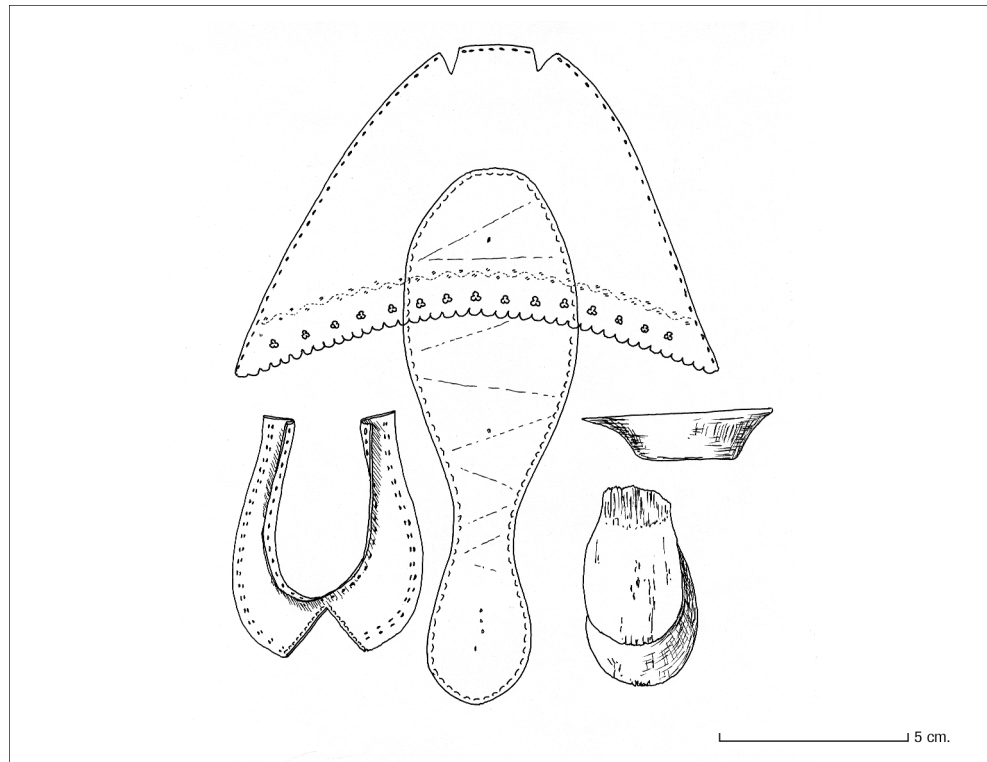
Op het terrein is een concentratie 17^e-eeuwse vondsten aangesneden die in het veld geïnterpreteerd is als een stortlaag (tabel 9). Nader onderzoek van de SCEZ ter plaatse laat even wel ook een andere interpretatie toe. Het lijkt er namelijk op dat op het terrein een oude gracht of sloot aanwezig was die in houten vakken is onderverdeeld en dichtgestort.⁴⁸ Waarschijnlijk betreft het de voormalige omgrachting van het klooster. Ook de tijdens de begeleiding waargenomen houten palen en planken hangen waarschijnlijk samen met deze werkzaamheden. Onder de vondsten uit de stortlaag / grachtvulling is opnieuw een scherf aangetroffen van een steengoed kan (s2-kan-50) die dateert uit de late 14^e of vroege 15^e eeuw. De overige 57 stukken aardewerk uit deze vondstgroep dateren grofweg tussen 1600 en 1675.

Twee steengoed kannen uit het Duitse Westerwald (s2-kan-5 en -7), dateren uit het midden van de 17^e eeuw.⁴⁹ Twee baardmankruiken uit Frechen (s2-kan-21 en -32) stammen uit hetzelfde tijdvak.⁵⁰ Drie kannen uit Raeren (s2-kan-37, -60) zijn iets ouder, ze dateren van kort voor of kort na 1600.⁵¹ Vier borden van roodbakend aardewerk (r-bor-11) zijn afkomstig uit Oosterhout. Ze zijn zonder uitzondering versierd met de voor dit productiecentrum zo karakteristieke slibdecoratie. Een ander bord (r-bor-) en een vuurstolp (r-vst-) behoren tot de groep van het zogenaamde Noord-Hollandse slibaarde-



Afb. 22 Reconstructie van de muil uit de beerkelder, runder- en kalfsleer, Nederlanden, ca. 1600, tekening: Olaf Goubitz, schaal 1:2.

46 Bitter 1995, 147.
47 Determinatie en bijbehorende tekening: Olaf Goubitz.
48 Mondelinge mededeling Hans Jongepier (SCEZ).
49 Vergelijk: Bartels 1999, 558, no. 123-124 en 559, no. 125.
50 Vergelijk: Carmiggelt & Van Veen 1995, 51; Bartels 1999, 565, no. 142.
51 Vergelijk: Jacobs & Van Veen 1996, 67; Bartels 1999, 578, no. 179.



Afb. 23 De verschillende onderdelen van de mul, tekening: Olaf Goubitz, schaal 1:2.

werk. De herkomst van deze stukken moet in Holland gezocht worden. Diverse ongedecoreerde stukken kunnen eveneens moeiteloos als Oosterhoutse producten worden geïdentificeerd. Zo zijn een doofpot deksel (r-dek-16), vijf steelgrapen (r-gra-17c), twee grapen met oren (r-gra-89b en -116a) en drie papkotten (r-kop-14) uit dit destijds belangrijke pottenbakkerscentrum afkomstig.⁵² Een grape met twee oren (r-gra-11b) is zonder twijfel in Bergen op Zoom vervaardigd.⁵³ Voor drie steelkotten (r-stk-2 en -10) is de plaats van herkomst vooralsnog niet vast te stellen. Een kan, een kom en een olielamp bleven te fragmentarisch bewaard om zelfs het exacte model te kunnen bepalen. Drie papkotten (w-kop-30), een lekschaal (w-lek-) en twee olielampen (w-oli-2) zijn mogelijk uit Holland aangevoerd.⁵⁴ Een witbakkend bord met ringeloorversiering (we-bor-) is afkomstig uit het Noord-Duitse Wesergebiet. Uit het derde kwart van de 17^e eeuw dateert een majolica bord (m-bor-3) dat is voorzien van een vrij grof geschilderd monochroom blauw decor. Het voorwerp is van Hollandse origine, het kan zowel in Delft als Haarlem vervaardigd zijn.⁵⁵ Een tweede bord (m-bor-14) stamt uit de vroege 17^e eeuw. Het heeft een gekartelde rand met noppen. Dergelijke borden zijn vervaardigd in verschillende Hollandse plaatsen zoals Rotterdam, Dordrecht en Haarlem, maar ook in een

Friese stad als Harlingen zijn vergelijkbare borden gemaakt.⁵⁶ Van drie andere borden (m-bor-) bleef te weinig bewaard om het type te kunnen achterhalen. Eén van deze borden is geheel wit, terwijl de twee andere een grof geschilderd decor hebben dat vergelijkbaar is met het zojuist genoemde bord. De drie faience borden (f-bor-10) zijn waarschijnlijk in Delft vervaardigd, ook nu kan een andere Hollandse stad – zoals bijvoorbeeld Haarlem of Rotterdam – echter niet worden uitgesloten. Naast borden komen ook twee plooischotels (f-plo-) en een kan (f-kan-1) voor. Het overgrote deel van de faience voorwerpen is geheel wit.

Naast scherven van gebruikskeramiek leverde de stortlaag alleen fragmenten van kleipijpen op (afb. 24 – tabel 7). In totaal zijn 34 koppen van keramische tabakspijpen gevonden. De globale datering van de pijpen uit deze vondstgroep kan tussen 1660/65 en 1680/85 worden geplaatst. Onder deze pijpen zijn twee Goudse importen. De pijp met het lettermerk TIP stamt uit de werkplaats van de Goudse pijpmaker T(h)iel Jansz Proost. Ook de pijp met het merk MK heeft een Goudse herkomst, de maker is echter (vooral) niet bekend. Zeven pijpen hebben op de ketel een tudorroos. Hoewel het niet uitgesloten is dat deze pijpen uit een Zeeuwse werkplaats afkomstig zijn, wordt eerder

52 Vergelijk: Bartels 1999, 654, no. 452; 668, no. 501; Jacobs & Van Veen 1996, 74; Kleij 1995, 120 (daar abusievelijk als r-kop-12 beschreven).
53 Vergelijk: Groeneweg 1992, 80, no. 84.
54 Vergelijk: Bitter 1995, 146.
55 Korf 1968, foto 18; Ostkamp 2003a, 20.
56 Bartels 1999, 213; Korf 1968, tekening 92; Ter Avest 1988.



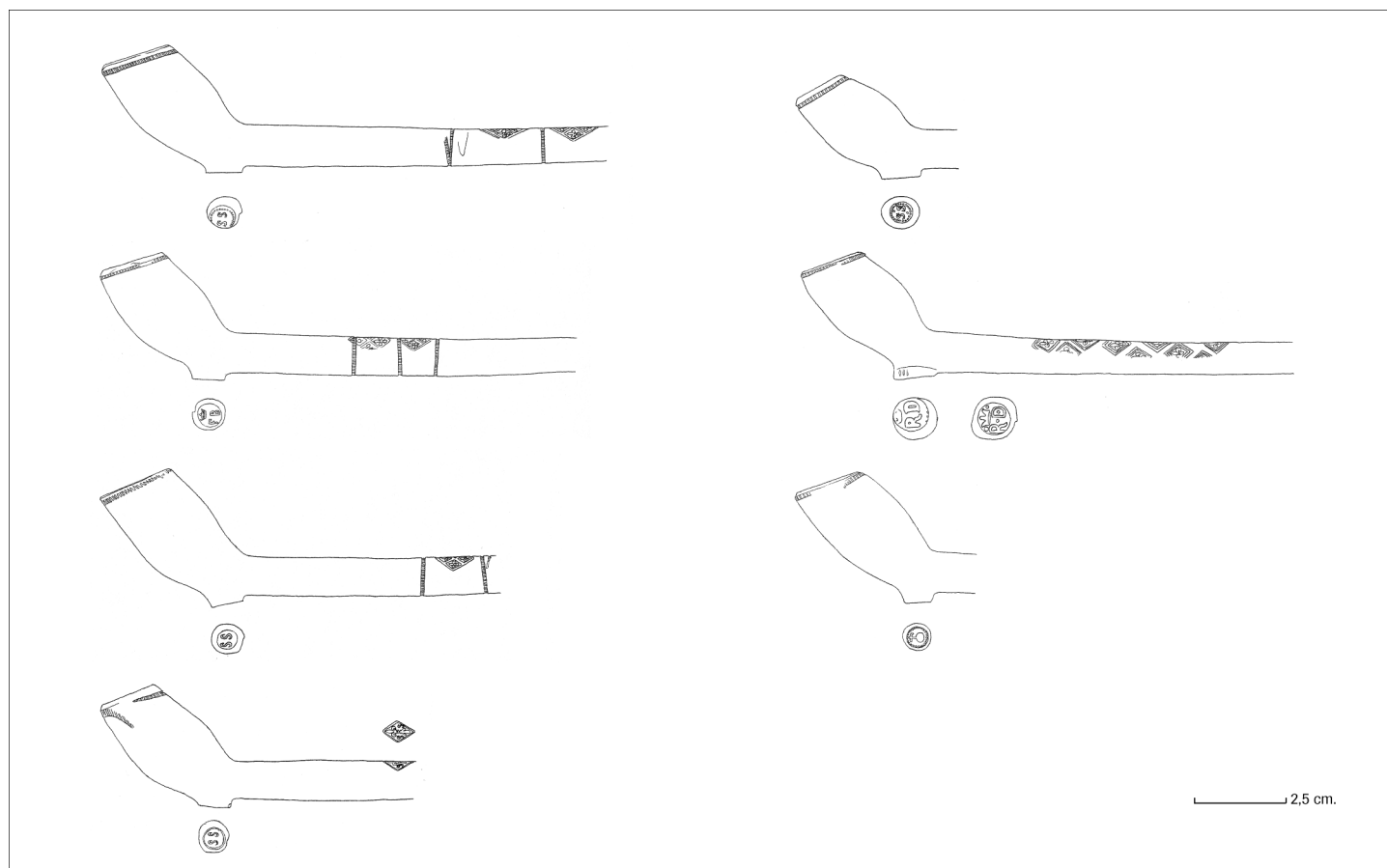
gedacht aan producten uit Holland. Veruit de grootste groep kleipijpen is Zeeuws. De 22 Zeeuwse pijpen dragen zonder uitzondering het SS-merk. Ze stammen derhalve uit één werkplaats.

Uit dezelfde stortlaag is ook een tweede groep pijpenkoppen verzameld (vn. 77 – tabel 7). Deze vondstgroep dateert uit het tijdvak 1660/65 en 1680/85, hetgeen vergelijkbaar is met de zojuist besproken pijpen. De groep pijpen uit dit vondstnummer bestaat uit 99 stuks. Niet minder dan 72 van deze pijpen hebben op de hiel het SS-merk. De overige Zeeuwse pijpen uit dit vondstnummer hebben verschillende merken. Eén maal komt het beeldmerk hand of handschoen voor. Een ander beeldmerk is de rijksappel, waarvan twee voorbeelden gevonden zijn. De merken gekroonde FB (2 stuks)

en CD met ster (1 stuk) komen ook in eerder besproken vondstgroepen voor. Tevens is een pijp gevonden waarop een pijp met het merk springend hert WT uit de Gorinchemse werkplaats van Willem Tamkins. De vijftien pijpen die een tudorroos als zijmerk hebben, zijn waarschijnlijk eveneens uit Zuid-Holland afkomstig.

Ten slotte zijn onder vondstnummer 260 eveneens 46 17^e-eeuwse pijpen verzameld (tabel 7). Hoewel dit niet geheel zeker is, zijn ook deze pijpen waarschijnlijk uit dezelfde stortlaag afkomstig. De pijpen zijn na afloop van de opgraving door de vrijwilligers verzameld en vervolgens aan het ADC overgedragen. Ook nu is het overgrote deel van de pijpen Zeeuws. De pijpen kunnen tussen 1650/55 en 1670/80 gedateerd worden.

Afb. 24 Verschillende Zeeuwse pijpen uit de stortlaag of grachtvulling, van boven naar beneden: (links) SS gekroond, FB gekroond, 2 x SS, (rechts) RD gekroond (twee varianten merkstempels) en de Rijksappel, tekening: Arjan den Braven, schaal 1:2.





4 Conclusie

S. Ostkamp

Wanneer we de resultaten van de archeologische begeleiding van de sloop van de voormalige schouwburg 'Prins van Oranje' bezien, moeten we concluderen dat deze vrij marginaal zijn. Over de vroegste bewoners van het terrein, de broeders van de orde der Kruisbroeders, zijn we niet veel aan de weet gekomen. We weten nu hoe de globale ligging van de kloosterbebouwing eruit moet hebben gezien. Verder zijn we aan de weet gekomen dat bij het klooster een grote afvalput moet hebben gelegen die veel interessant vondstmateriaal uit de periode rond 1500 moet hebben bevat. Over de aard van de vondsten tasten we in het duister. Ook over de lay-out van de kloosterbebouwing en de ruimtelijke ontwikkeling van het kloosterterrein in de loop der eeuwen konden geen nieuwe gegevens worden verzameld. De schaarse (laat-)14^e-eeuwse vondsten doen vermoeden dat het klooster in dit tijdvak ontstaan moet zijn. Uit historische bronnen blijkt dat het voormalige kloosterterrein kort voor 1600 binnen de stad komt te liggen en vervolgens wordt bebouwd. Dit gegeven wordt bevestigd door oudste vondsten uit de beerputten en stortlagen op het terrein. Ook nu voegen de opgravingsresultaten echter weinig toe aan wat reeds bekend is. Zo is tijdens het onderzoek weinig bekend geworden over de ruimtelijke ontwikkeling van dit stadsdeel in de loop der eeuwen. De tijdens de begeleiding verzamelde vondsten kunnen gezien worden als het belangrijkste resultaat. Deze geven een - overigens fragmentarisch - beeld van de materiële cultuur in deze Zeeuwse stad. Onduidelijk is of de vondsten gerelateerd moeten worden aan de uitspanning die hier ooit stond of dat het om afval van woonhuizen gaat. De vondsten van Franse en Duitse keramiek uit de 17^e eeuw tonen aan dat Goes destijds een (welvarende) handelsstad moet zijn geweest. Het is de vraag of de stad ooit pottenbakkers huisvestte. Vanaf ca. 1600 lijkt dit in ieder geval niet het geval te zijn geweest. Voor zijn keramiekbehoefte was de stad vooral aangezien op producten uit West-Brabant (vooral Oosterhout en in mindere mate Bergen op Zoom) en (Zuid-)Holland. Ook producten als majolica en faïence zijn (vooral) uit Holland afkomstig. Voor de kleipijpen is het waarschijnlijk dat Zeeuwse producenten de belangrijkste leveranciers waren. Daarnaast kwamen in Goes ook pijpen uit Gouda, Gorinchem en Breda op de markt. Het beeld dat op basis van de gevonden kleipijpen ontstaat, is min of meer verge-

lijkaar met dat wat een groep pijpenkoppen uit het verdrinken land van Zuid-Beveland opleverde.⁵⁷

De vondsten lijken erop te wijzen dat de vroegere bewoners van het onderzoeksterrein ten minste enige mate van welstand bezaten. Of het beeld dat de vondsten oproepen echter uitzonderlijk is voor Goes blijft vooralsnog onduidelijk. Vergelijkingsmateriaal uit deze Zeeuwse stad ontbreekt namelijk volledig. Het is te hopen dat hierin in de toekomst verandering komt. Als we aan de hand van archeologisch onderzoek een wezenlijke bijdrage aan de historie van Goes willen leveren, dan zullen toekomstig onderzoeken echter meer moeten zijn dan een begeleiding.

57 Van der Linden 1995. De toeschrijvingen van de merken in dit artikel zijn niet in alle gevallen juist. Zie ook Duco 1998.



Literatuur

- AVEST, H.P. TER, 1988:** Een belangrijke vondst van majolica-bakafval in Harlingen, *Tegel*, 16, pp. 9-12.
- BARTELS, M., 1999:** *Steden in scherven. Vondsten uit beerputten in Deventer, Dordrecht, Nijmegen en Tiel (1250-1900)*, Zwolle/Amersfoort.
- BARTELS, M., H. CLEVIS & F.D. ZEILER, 1993:** *Van huisvuil en huizen in Hasselt. Opgravingen aan het Burg. Royerplein*, Kampen.
- BARWASSER, M., & M. SMIT, 1997:** *Acht eeuwen tussen twee stegen. Archeologisch, historisch en bouwhistorisch onderzoek in Kampen*, Kampen.
- BERG, G. VAN DEN, S. OSTKAMP & M. VEEN, 2003:** Catalogus van de misbaksels uit de spaarpots-teeg, in: H. van den Berge e.a. *In Gorcum gebakken. Aardewerk, kleipijpen, wandtegels*. Rotterdam, pp. 126-144.
- BIESBOER P., & M. SITT (RED.), 2003:** *Satire en vermaak. Schilderkunst in de 17^e eeuw: het genrestuk van Frans Hals en zijn tijdgenoten 1610-1670*, Zwolle.
- BITTER, P., 1995:** *Geworteld in de bodem. Archeologisch en historisch onderzoek van een pottenbakkerij bij de Wortelsteeg in Alkmaar*. Zwolle, (Publicaties over de Alkmaarse Monumentenzorg en Archeologie 1).
- BITTER, P., E.A., 1997A:** *Wonen op Niveau. Archeologisch, bouwhistorisch en historisch onderzoek van twee percelen aan de Langestraat*, Alkmaar, (Rapporten over de Alkmaarse Monumentenzorg en Archeologie 5).
- BITTER, P., E.A., 1997B:** *Wonen op Niveau. Catalogus van keramiek en glas*. Alkmaar, (Rapporten over de Alkmaarse Monumentenzorg en Archeologie 5a).
- BITTER, P., S. OSTKAMP & R. ROEDEMA, 2002:** *De beerput als bron. Archeologische vondsten uit het dagelijkse leven in het oude Alkmaar*, Alkmaar.
- BLAUW, H., E.A. (RED.), 1997:** *Cruydenborgh en Endelhof. Geschiedenis en opgraving van twee verdwenen buitenplaatsen aan de Vecht te Maarssen*, Maarssen.
- BULT, E.J., 1995:** Delftse theepotten, de tweede generatie, in: H. Clevis (red.) *Assembled articles 2. Symposium on medieval and post-medieval ceramics, Antwerpen 25 and 26 January 1995*, Antwerpen/Nijmegen, pp. 33-42.
- CARMIGGELT, A., & G. VAN DEN EYNDE (MET EEN BIJDRAGE VAN W. HUPPERETZ), 1993:** *Een 17de-eeuwse tabakspijpenoven in Breda*, Breda, (Archeologisch en bouwhistorisch onderzoek in Breda 1).
- CARMIGGELT, A., & M.M.A. VAN VEEN, 1995:** *Laat- en postmiddeleeuws afval afkomstig uit zes vondstcomplexen te Den Haag*, Den Haag, (HOP-reeks 2).
- CLEVIS, H., 2001:** *Zwolle ondergronds. Zeven blikvangers van archeologische vondsten in Zwolle*, Zwolle.
- CLEVIS, H., & M. KLOMP, 2004A:** *Melkmarkt 30*, Zwolle (Archeologische Rapporten Zwolle 12).
- CLEVIS, H., & M. KLOMP, 2004B:** *Grote Markt 3-5*, Zwolle (Archeologische rapporten Zwolle 14).
- CLEVIS, H., & J. KOTTMAN, 1989:** *Weggegooid en teruggevonden. Aardewerk en glas uit Deventer vondstcomplexen 1375-1750*, Kampen.
- CLEVIS, H., & J. THUSSEN, 1989:** Kessel huisvuil uit een kasteel, *Mededelingenblad Nederlandse Vereniging van Vrienden van de Ceramiek*, 136.
- CLEVIS, H. & P. KLEIJ, 1990:** Het Zwolse Celehuisje, de bewoners en hun afval, 1550-1650, *Zwols historisch tijdschrift*, 7-3, pp. 76-93.
- CLEVIS, H., & M. SMIT, 1990:** *Verscholen in vuil. Archeologische vondsten uit Kampen 1375-1925*, Kampen.
- DIJKSTRA, J., 2003:** *Dokkum, Archeologisch onderzoek Koningstraat*, Bunschoten (ADC Rapport 204).
- DIJKSTRA, J., & M. SPANJER, 2002:** *IJsselstein, Hofstraat - AAO*, Bunschoten, (ADC Rapport 129).
- DUCO, D.H., 1987:** *De Nederlandse kleipijp; handboek voor dateren en determineren*, Leiden.
- DUCO, D.H., 1998:** Een Zeeuwes tabakspijp, *Nehalennia*, 118, pp. 16-17.
- GAIMSTER, D., 1997:** *German stoneware 1200-1900. Archaeology and cultural history*, Londen.
- GANGELEN, H. VAN, P. KERSLOOT & S. VENHUIS, 1997:** *Hoorn des overvloers. De bloeiperiode van het Noord-Hollands slibaardewerk (ca. 1580 - ca. 1650)*, Oosthuizen/Wormerveer.
- GOOSSENS, T.A:** *Inventariserend Archeologisch Veldonderzoek van het plangebied 'Westflank-Laurentius', gemeente Breda*, Bunschoten (ADC Rapport 224).
- GROENEWEG, G., 1992:** *Bergen op Zooms aardewerk. Vormgeving en decoratie van gebruiksaardewerk gedurende 600 jaar pottenbakkersnijverheid in Bergen op Zoom*, Waalre, (Bijdragen tot de studie van het Brabantse Heem 35).
- GROOTHEDDE, M., 2003:** *Inleiding op twee vondstcomplexen van Zutphen-Stadhuis, vondstnummers 340 en 473*. Zutphen, (digitaal rapport gemeente Zutphen).
- GROOTHEDDE, M., & M. BARTELS, 2000:** Taminiau in Zutphen, archeologie, geschiedenis en producten van een 19de-eeuwse pottenbakkerij, in: A. Böing e.a. (red.) *Töpfer. Kramer. Pottenbakkers. Keramiek tussen IJssel en Berkel*, Borken.
- HENKES, H., 1994:** *Glas zonder glans. Vijf eeuwen gebruiksglas uit de bodem van de Lage Landen 1300-1800*, Rotterdam, (Rotterdam papers 9).
- HOLWERDA, J.H., 1923:** *Arentsburg, een Romeinsch militair vlootstation bij Voorburg*, Leiden.
- HURST, J.G., D.S. NEAL & H.J.E. VAN BEUNINGEN, 1986:** *Pottery produced and traded in north-west Europe 1350-1650*, Rotterdam, (Rotterdam Papers 6).
- JACOBS, E., 1994:** Archeologisch onderzoek op een binnenterrein achter de percelen Burgwal 95-99 te Haarlem, *Haarlems bodemonderzoek*, 28, pp. 3-25.
- JACOBS, E., 1995:** De Rode Gravin. Archeologisch onderzoek op het terrein tussen Gravinneesteeg en de Gedempte Oude Gracht te Haarlem, *Haarlems bodemonderzoek*, 29, pp. 3-72.



- JACOBS, E., 1997:** Begijnhof 6/6a: Prehistorische en laatmiddeleeuwse bewoningssporen, *Haarlems bodemonderzoek*, 31, pp. 39-77.
- JACOBS, E., & M.M.A. VAN VEEN, 1996:** *Van kerk tot rekenwerk. Laat- en postmiddeleeuwse vondst-complexen aan het Lange Voorhout*, Den Haag, (HOP-reeks 3).
- JACOBS, E., D. OLTHOF & A. PAVLOVIC, 2000:** Antoniestraat 6 en 8: potten en putten, *Haarlems bodemonderzoek*, 34, pp. 3-110.
- JACOBS, E., M. POLDERMANS & T. VAN DER ZON (RED.), 2002:** *Spitten aan het Spaarne. Archeologisch onderzoek onder de Gravinnenhof in Haarlem*, Haarlem.
- JONGEPIER, J., 2000:** *Rapport Aanvullende Archeologische Inventarisatie (AAI) aan de Westwal/Nieuwstraat te Goes, Middelburg*.
- Kleij, P., 1995:** Oosterhouts aardewerk, in: H. Clevis (red.) *Assembled articles 2. Symposium on medieval and post-medieval ceramics, Antwerpen 25 and 26 January 1995*, Antwerpen/Nijmegen, pp. 101-128.
- KLOMP, M., 2003:** *Het vrouwenhuis. Archeologisch en bouwhistorisch onderzoek op het perceel Melkmarkt 53 / Voorstraat 46*. Zwolle.
- KLOMP, M., 2004:** *Van opgaand hout en enige perken. Archeologisch onderzoek op het Broerenkerkplein in Zwolle*, Zwolle, (Archeologische rapporten Zwolle 15).
- KORF, D., 1968:** *Haarlemse majolica- en tegelbakkers*, Haarlem.
- KOTTMAN, J.F.P., 1992A:** Zeventiende-eeuwse glazen drinkgerei uit het adellijk vrouwenstift van Susteren, *Vormen uit vuur*, 146, pp. 4-15.
- KOTTMAN, J.F.P., 1992B:** Glasvondsten uit de beerkelder van Cruydenborgh, *Westerheem*, 41, pp. 210-226.
- KRAUWER, M., & F. SNIEDER (RED.), 1994:** *Nering en vermaak. De opgraving van een veertiende-eeuwse markt in Amersfoort*, Utrecht.
- LENTING, J.J., H. VAN GANGELLEN & H. VAN WESTING (RED.), 1993:** *Schans op de grens. Bourtangere bodemvondsten 1580-1850*, Selligen.
- LINDEN, D. VAN DER, 1995:** Kleipijpen uit het verdronken land, in: L.C.J. Goldschmitz-Wielinga, e.a., *Verdronken land. Valkenisse en Keizershoofd. Archeologie en historisch onderzoek van een verdronken stukje Zuid-Beveland*, Goes, pp. 38-43.
- MEULEN, A. VAN DER, & P. SMEELE, 1989:** Oosterhout als pottenbakkerscentrum in de negentiende en twintigste eeuw, *Antiek*, 24, pp. 2-23 en pp. 63-87.
- OLIVIER, R., 1994:** *Bodemvondsten uit Goeree-Overflakkee*, Ouddorp.
- OSTKAMP, S., 1998:** Vleuten, de vondsten, in: *Archeologisch onderzoek Vleuten de Meern, Plangebied Veldhuizen. Rijksstraatweg. Veldhuizen A*, Amersfoort, (Rapportage archeologische monumentenzorg 60).
- OSTKAMP, S., E.A., 1998:** *Van gorters, brouwers en een hospitaal. Archeologisch onderzoek aan het Wortelsteegplein*, Alkmaar, (Rapporten over de Alkmaarse Monumentenzorg en Archeologie 6).
- OSTKAMP, S., (RED.), 1999:** *De opgraving van het St. Agnesklooster in Oldenzaal*, Amersfoort, (Rapportage archeologische monumentenzorg 50).
- OSTKAMP, S., 2002:** Afval als historische bron. *ADC-info*, 2^e kwartaal 2002, pp. 12-23.
- OSTKAMP, S., 2003:** Een boedel op de schop. 16^{de}-eeuwse vondsten uit Oldenzaalse waterput, *Overijssels erfgoed. Archeologische en bouwhistorische kroniek 2002*, Zwolle, pp. 71-112.
- OSTKAMP, S., 2003A:** Majolica en faience uit een beerput op het bedrijfsterrein aan het Oosteinde. Een greep uit het assortiment van De Porceleyne Fles (1660-1680), in: M. van Aken-Fehmer, L. Schledorn & T. Eliëns (red.), *Delfts aardewerk. Geschiedenis van een nationaal product 3*, Zwolle/Den Haag, pp. 14-47.
- OSTKAMP, S., R. ROEDEMA & R. VAN WILGEN, 2001:** *Gebruikt en gebroken. Archeologisch onderzoek naar drie vondstlocaties in het oostelijk stadsdeel*, Alkmaar, (Rapporten over de Alkmaarse Monumentenzorg en Archeologie 10).
- RENAUD, J., 1957:** Franse laat-middeleeuwse ceramiek in Nederland, *Mededelingenblad Vrienden van de Nederlandse Ceramiek*, 7, pp. 1-7.
- RINALDI, M., 1989:** *Kraak Porcelain. A moment in the history of trade*, London.
- SCHRIJER, E., & J. DIJKSTRA, 2004:** *Leeuwarden, Stadhuis – Archeologisch onderzoek*, Bunschoten (ADC Rapport 218).
- THIJSEN, J., (RED.), 1991:** *Tot de bodem uitgezocht. Glas en ceramiek uit een beerput van de 'Hof van Batenburg' te Nijmegen 1375-1850*, Nijmegen.
- VERHOEVEN, A.A.A., & O. BRINKEMPER (RED.), 2001:** *Twaalf eeuwen bewoning langs de Linge bij De Stenen Kamer in Kerk-Avezaath*, Amersfoort, (Rapportage archeologische monumentenzorg 85).
- VERMEULEN, B., 2002:** *Het middeleeuwse tolhuis en de middeleeuwse landweer aan de Snipperlingsdijk te Deventer*, Deventer, (Rapportage Archeologie Deventer 10).
- VRENEGOOR, E., & J. KUIKERS (RED.), 1996:** *Vondsten in Veere. Middeleeuwse voorwerpen uit een beerput van het huis 'In den Struys'*, Abcoude/Amersfoort.



Afbeeldingen:

- Afb. 1 Ligging van de onderzoekslocatie binnen het huidige Goes.
- Afb. 2 Het onderzoeksterrein gezien vanaf de Westwal.
- Afb. 3 Overzichtstekening van de tijdens de begeleiding aangetroffen sporen.
- Afb. 4 Stadsplattegrond van Jacob van Deventer met daarop de kapel van het klooster van de Orde van de Kruisbroeders (ca. 1560).
- Afb. 5 Funderingsresten van het klooster.
- Afb. 6 De kloosterfundering loopt door onder de huidige Nieuwstraat.
- Afb. 7 Kegelbal van essenhout, 17^e of 18^e eeuw.
- Afb. 8 Randscherf van een 'Holweda 140', Waaslands aardewerk, 2^e eeuw na Chr., schaal 1:2.
- Afb. 9 Drie porseleinen theekoppen, Kang-Xi, ca. 1700 en een stemcup, overgangsporselein, 1625-1650, China.
- Afb. 10 Mesheft van (hard)hout, 1700-1775.
- Afb. 11 Trechterberker, steengoed uit Beauvais (Normandië), 1350-1400, bodemvondst Sluis, collectie SCEZ – Middelburg, schaal 1:4.
- Afb. 12 Randscherf van een (voorraad)pot, steengoed uit Normandië, 1625-1675, links is de aanzet van een bandoor te zien, rechts zien we de slordige, uit een kleirol geboetseerde rand.
- Afb. 13 'Martincamp-fles', steengoed uit Normandië, 1625-1675, bodemvondst Dordrecht, collectie Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek – Amersfoort, schaal 1:4.
- Afb. 14 'Kaartspelende kinderen', Jan Miense Molenaar, Haarlem, ca. 1635, collectie Kunsthaus Zürich, rechtsonder is een (verpakkings)kruik van Frans steengoed te zien.
- Afb. 15 Kruik van steengoed uit Normandië, 1650-1800, overleveringsstuk, particulier bezit.
- Afb. 16 Theeservies van industrieel aardewerk, Engeland, 1775-1800.
- Afb. 17 Fragment van een rijkversierd stuk Europees porselein, 1875-1900.
- Afb. 18 Pijp van het zogenaamde basismodel 3, hielmerk: WS gekroond, uit de werkplaats van Willem Willemsz Brammert, Gouda, 1778-1801, schaal 1:2.
- Afb. 19 Versierde pijp, basismodel 3, op de ketel is het door twee leeuwen geflankeerde wapen van Zeeland aangebracht, hielmerk: WS gekroond, uit de werkplaats van Willem Willemsz Brammert, Gouda, 1778-1801, schaal 1:2.
- Afb. 20 Tinnen lepel, Nederlanden, 1775-1825.
- Afb. 21 Smeedijzeren troffel met aangekoekte kalkmortel en resten van een houten handvat, Nederlanden, ca. 1600.
- Afb. 22 Reconstructie van de muil uit de beerkelder, runder- en kalfsleder, Nederlanden, ca. 1600, tekening: Olaf Goubitz, schaal 1:2.
- Afb. 23 De verschillende onderdelen van de muil, tekening: Olaf Goubitz, schaal 1:2.
- Afb. 24 Verschillende Zeeuwse pijpen uit de

stortlaag of grachtvulling, van boven naar beneden: SS gekroond, FB gekroond, 2 x SS, RD gekroond (twee varianten merkstempels) en de Rijksappel, tekening: Arjan den Braven, schaal 1:2.

Tabellen:

- Tabel 1 Tellijst van het aardewerk en het glas uit tonput 1.
- Tabel 2 Tellijst van het aardewerk uit tonput 2.
- Tabel 3 Tellijst van het aardewerk uit tonput 3.
- Tabel 4 Tellijst van het aardewerk en het glas uit tonput 4.
- Tabel 5 Tellijst van de kleipijpen uit tonput 4.
- Tabel 6 Tellijst van het aardewerk en het glas uit tonput 5.
- Tabel 7 Tellijst van de tijdens de begeleiding gevonden 17^e-eeuwse kleipijpen.
- Tabel 8 Tellijst van het aardewerk uit de beerkelder.
- Tabel 9 Tellijst van het aardewerk uit stortlaag of grachtvulling.





Catalogus



Beerput 1:

Opbouw van de catalogus blokjes:

- 1a vondstnummer
- 1b vondstcontext
(complexdatering)
- 2 code van het type
- 3 objectdatering
- 4a maten in centimeters
- 4b beschrijving van het type
- 5a baksel / materiaalsoort
- 5b kleur / glazuur
- 5c beschrijving van de decoratie
- 5d diversen
- 6a bodem
- 6b oor / steel
- 6c compleetheid
- 7 functie
- 8 productiecentrum
- 9 literatuur

Alle afbeeldingen zijn, tenzij anders vermeld, schaal 1:4

nr. 1 (schaal 1:2)

- 1a GOES 01 - 56
- 1b BOVENLAAG BEERPUT 1 (1700-1770)
- 2 w-zal-2
- 3 1675-1725
- 4a 5,5/3,5
- 4b vrijwel cilindrische zalfpot met
uitgebogen afgeronde rand, op
standvlak
- 5a witbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur
- 5c
- 5d
- 6a standvlak
- 6b
- 6c compleet
- 7 zalfpot
- 8 Frechen?
- 9

nr. 2 (schaal 1:2)

- 1a GOES 01 - 59
- 1b ONDERLAAG BEERPUT 1 (1575-
1625)
- 2 wf-bor-
- 3 1550-1650
- 4a /
- 4b
- 5a witbakkend Frans aardewerk
- 5b bovenzijde loodglazuur
- 5c groene ringeloor decoratie (vis?)
- 5d vuilwit, zeer fijn baksel
- 6a
- 6b
- 6c fragment
- 7 bord
- 8 (Noord-)Frankrijk
- 9

**nr. 3**

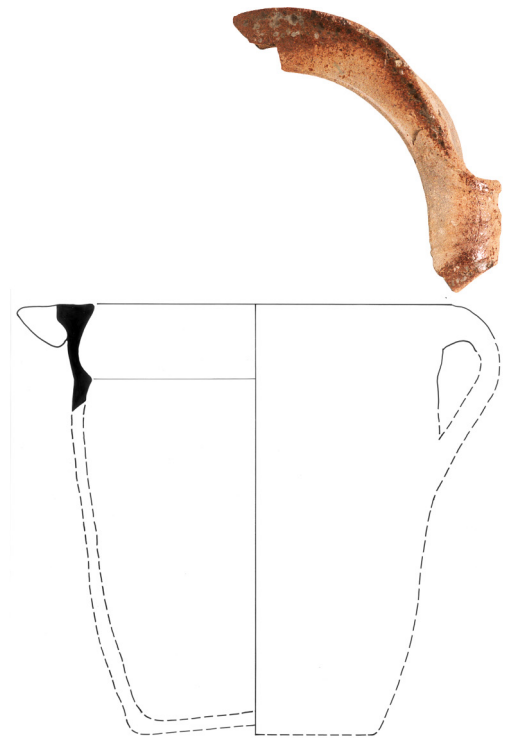
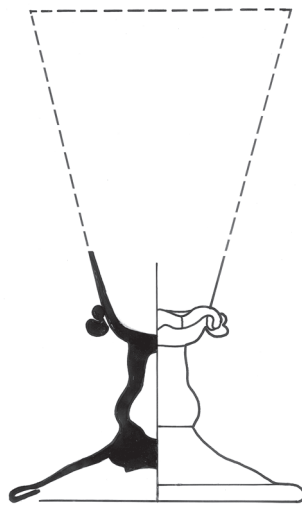
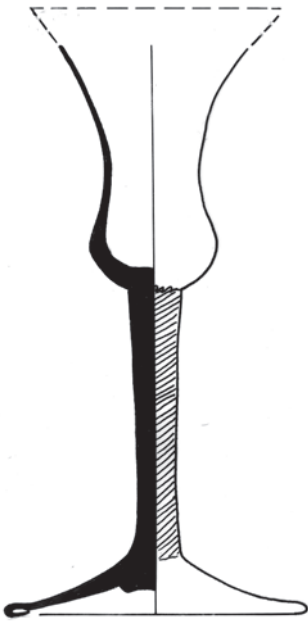
- 1a GOES 01 - 56
- 1b BOVENLAAG BEERPUT 1 (1700-1770)
- 2 f-bor-3
- 3 1725-1750
- 4a 22/3
- 4b diep afgerond bord met vlakke bodem en vrij brede vlag
- 5a Nederlandse faïence
- 5b tinglazuur
- 5c
- 5d
- 6a standvlak
- 6b
- 6c vrijwel compleet
- 7 bord
- 8 Delft?
- 9

nr. 4 (schaal 1:2)

- 1a GOES 01 - 56
- 1b BOVENLAAG BEERPUT 1 (1700-1770)
- 2 p-kop-9
- 3 1680-1720
- 4a 7/4,5
- 4b kop met plooiwand en uitgebogen lip, op standring
- 5a porselein
- 5b veldspaat, onderglazuur blauw
- 5c zes panelen met afwisselend drie maal (identieke) bloempotten en een op een bank zittende Chinees
- 5d Kang Hsi, één van set van drie identieke exemplaren
- 6a
- 6b standring
- 6c compleet
- 7 (thee)kop
- 8 China
- 9

nr. 5 (schaal 1:2)

- 1a GOES 01 - 56
- 1b BOVENLAAG BEERPUT 1 (1700-1770)
- 2 p-voe-1
- 3 1625-1650
- 4a 7/7,5
- 4b steilwandige voetkop met uitgebogen rand, op massieve stam
- 5a porselein
- 5b veldspaat, onderglazuur blauw
- 5c uitwendig: in landschap zittende Chinees, inwendig: idem, beide decors sterk gestileerd
- 5d overgangsporselein
- 6a
- 6b massieve stam
- 6c vrijwel compleet
- 7 voetkop (stemcup)
- 8 China
- 9 Jacobs & Van Veen 1996, 95

Beerput 2**nr. 6 (schaal 1:2)**

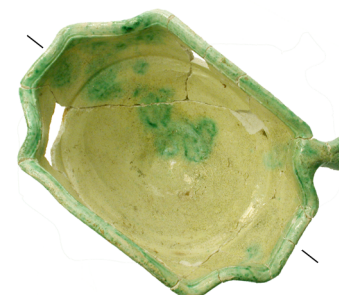
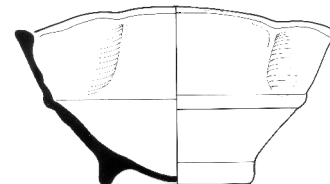
- 1a GOES 01 - 56
- 1b BOVENLAAG BEERPUT 1 (1700-1770)
- 2 gl-kel-1
- 3 1725-1750
- 4a 8/
- 4b dikwandig kelkglas met tulpvormige kelk en rechte stam, voet met pontilmerk
- 5a glas
- 5b kleurloos
- 5c getordeerde stam
- 5d
- 6a voet met omgeslagen voetrans
- 6b
- 6c compleet m.u.v. bovenzijde kelk
- 7 kelkglas
- 8
- 9 Ostkamp *e.a.* 1998, 229

nr. 7 (schaal 1:2)

- 1a GOES 01 - 56
- 1b BOVENLAAG BEERPUT 1 (1700-1770)
- 2 gl-kel-16
- 3 1700-1750
- 4a 8/
- 4b kelkglas met conische kelk, aan onderzijde kelk gegolfde glasdraad, holle balusterstam, voet met pontilmerk
- 5a glas
- 5b groen
- 5c
- 5d conische kelk met gegolfde glas draad op onderzijde
- 6a voet met omgeslagen voetrans
- 6b
- 6c grootste deel kelk ontbreekt
- 7 kelkglas
- 8
- 9 Clevis & Smit 1990, 230

nr. 8

- 1a GOES 01 - 62
- 1b BEERPUT 2 (1625-1675)
- 2 s6-pot-1
- 3 1625-1675
- 4a /
- 4b hoge cilindrische pot met ingesnoerde hals, ovale halsopening, met kleirol verbrede rand, op standvlak
- 5a Frans steengoed
- 5b engobe, (as)glazuurvlekken op rand
- 5c
- 5d
- 6a standvlak (ontbreekt)
- 6b verticaal lintoor
- 6c fragment
- 7 pot
- 8 Frankrijk, Normandië
- 9 Hurst, Neal & Van Beuningen 1986, 101, no. 138

Beerput 4:**nr. 9 (schaal 1:2)**

- 1 a GOES 01 - 66
- 1 b BEERPUT 2 (1625-1675)
- 2 r-kop-14
- 3 1625-1675
- 4 a 9,5/4,5
- 4 b kop met scherpe knik bodem-wand, op standingring
- 5 a roodbakend aardewerk met inwendig witte sliblaag
- 5 b inwendig loodglazuur
- 5 c
- 5 d
- 6 a standingring
- 6 b horizontaal worstoor (ontbreekt)
- 6 c compleet m.u.v. oor, sterk gesleten, glazuur deels afgebladderd, bodem inwendig zwart geworden
- 7 (eet)kop
- 8
- 9 Bartels 1999, 695, no. 605

nr. 10 (schaal 1:2)

- 1 a GOES 01 - 66
- 1 b BEERPUT 4 (1780-1900)
- 2 r-kop-4
- 3 1775-1825
- 4 a 11,5/7,5
- 4 b kop met scherpe knik bodem-wand, hoge wand, op standingring
- 5 a roodbakend aardewerk met inwendig gele sliblaag
- 5 b loodglazuur
- 5 c met ringeloor aangebrachte golflijn op buitenzijde
- 5 d
- 6 a standingring
- 6 b verticaal, samengeknepen lintoor (ontbreekt)
- 6 c deel van wand en oor ontbreken
- 7 kop
- 8 Friesland
- 9 Ostkamp e.a. 1998, 219, no. 113

nr. 11

- 1 a GOES 01 - 66
- 1 b BEERPUT 4 (1780-1900)
- 2 w-tes-6
- 3 1775-1825
- 4 a 17,5/9
- 4 b vierkante test met afgeronde buik en rechte rand, op standingring
- 5 a witbakend aardewerk
- 5 b inwendig: loodglazuur, uitwendig: loodglazuur met koperoxide
- 5 c bak geknepen tot klaverbladvorm
- 5 d
- 6 a
- 6 b verticaal, samengeknepen lintoor
- 6 c compleet
- 7 (vuur)test
- 8 Gouda?
- 9 Vergelijk: Bitter e.a. 1997b, 89, no. 265

**nr. 12**

- 1a GOES 01 - 66
- 1b BEERPUT 4 (1780-1900)
- 2 f-bor-3
- 3 1750-1800
- 4a 22,5/3,5
- 4b diep afgerond bord met vlakke bodem en brede vlag
- 5a Nederlandse faience
- 5b tinglazuur met blauwe beschildering
- 5c blauw op wit; spiegel: grote rozet, vlag: enkele lijn
- 5d geelbakkend
- 6a standvlak
- 6b
- 6c fragment
- 7 bord
- 8 Delft?
- 9 Ostkamp *e.a.* 1998, 64

nr. 13

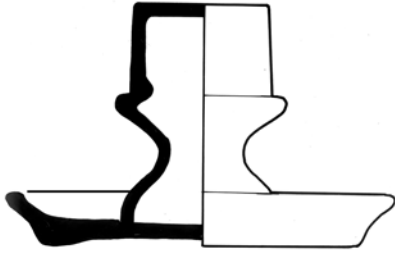
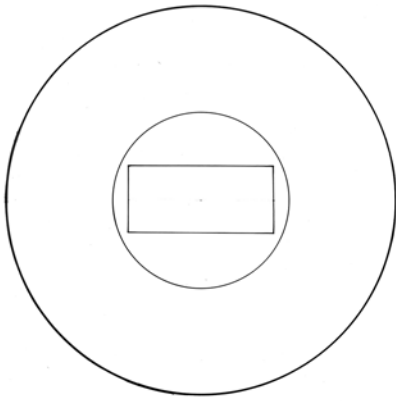
- 1a GOES 01 - 66
- 1b BEERPUT 4 (1780-1900)
- 2 f-bor-10
- 3 1750-1800
- 4a 16,5/2,5
- 4b bord zonder vlag, met uitgebogen rand, op standring
- 5a Nederlandse faience
- 5b tinglazuur met blauwe, paarse, groene, gele en rode beschildering
- 5c polychrome beschildering; spiegel: stervormige rozet, vlag: twee egale en één geblokte rand
- 6a standring
- 6b
- 6c vrijwel compleet, fragmenten van tweede identiek exemplaar
- 7 bord
- 8 Delft?
- 9

nr. 14 (schaal 1:2)

- 1a GOES 01 - 66
- 1b BEERPUT 4 (1780-1900)
- 2 f-kom-10
- 3 1700-1800
- 4a 10/5
- 4b afgeronde kom met rechte rand, op standring
- 5a Nederlandse faience
- 5b tinglazuur
- 5c
- 5d geelbakkend
- 6a standring
- 6b twee hafronde, in een geribde mal gedrukte oren
- 6c fragment, compleet profiel
- 7 kom, papkom
- 8 Delft?
- 9 Bitter *e.a.* 1997b, 15, no. 44



- | | | |
|--|---|---|
| nr. 15 | nr. 16 (schaal 1:2) | nr. 17 (schaal 1:2) |
| 1 a GOES 01 - 66 | 1 a GOES 01 - 66 | 1 a GOES 01 - 66 |
| 1 b BEERPUT 4 (1780-1900) | 1 b BEERPUT 4 (1780-1900) | 1 b BEERPUT 4 (1780-1900) |
| 2 p-kom-8 | 2 p-kop-4 | 2 ep-kop-1 |
| 3 1725-1775 | 3 1775-1825 | 3 1875-1900 |
| 4 a 14/6,5 | 4 a 7,5/4,5 | 4 a 7,5/6,5 |
| 4 b afgeronde kom met rechte rand, op standring | 4 b afgeronde kop met rechte rand, op standring | 4 b afgeronde kop met rechte rand op breed uitstaande standring |
| 5 a porselein | 5 a porselein | 5 a Europees porselein |
| 5 b onderglazuur blauw, "kapucijner" rand | 5 b onderglazuur blauw, "kapucijner" rand | 5 b veldspaatglazuur |
| 5 c blauw op wit; uitwendig: ranken, inwendig: bloem | 5 c blauw op wit; uitwendig: twee afzonderlijke decors met een bloem en twee insecten afgewisseld door twee identieke bloemen, inwendig: bloem op bodem en ornamentale rand | 5 c geheel wit |
| 5 d | | 5 d |
| 6 a standring | | 6 a standring |
| 6 b | | 6 b één vormoor |
| 6 c vrijwel compleet | | 6 c compleet |
| 7 kom | | 7 kop |
| 8 China | | 8 Europa |
| 9 | | 9 Bartels 1999, 876, no. 1257 |

**nr. 18 (schaal 1:2)**

- 1a GOES 01 - 66
- 1b BEERPUT 4 (1780-1900)
- 2 ep-luc-1
- 3 1875-1900
- 4a 10/7
- 4b schotel met houder voor luciferdoosje, op standvlak
- 5a Europees porselein
- 5b veldspaatglazuur (met uitzondering van houder voor luciferdoosje)
- 5c geheel wit
- 5d
- 6a standvlak
- 6b
- 6c vrijwel compleet
- 7 houder voor luciferdoosje
- 8 Europa
- 9

nr. 19 (schaal 1:2)

- 1a GOES 01 - 66
- 1b BEERPUT 4 (1780-1900)
- 2 ep-min-
- 3 1875-1900
- 4a 3/0,5
- 4b deksel van doosje
- 5a Europees porselein
- 5b veldspaatglazuur, bovenglazuur groen en roze bloemen
- 5c
- 5d
- 6a
- 6b knop (ontbreekt)
- 6c
- 7 miniatuur, deksel
- 8 Europa
- 9

nr. 20 (schaal 1:2)

- 1a GOES 01 - 66
- 1b BEERPUT 4 (1780-1900)
- 2 iw-bor-3
- 3 1775-1800
- 4a 10,5/2,5
- 4b afgerond bord zonder vlag, op standring
- 5a industrieel wit (creamware)
- 5b loodglazuur, beschildering in blauw en paars
- 5c binnenzijde: gestileerde ranken en eenvoudige perken
- 5d imitatie Chinees
- 6a standring
- 6b
- 6c vrijwel compleet, nog drie identieke exemplaren aanwezig
- 7 bord, schoteltje
- 8 Engeland
- 9

**nr. 21 (schaal 1:2)**

- 1a GOES 01 - 66
- 1b BEERPUT 4 (1780-1900)
- 2 iw-bor-3
- 3 1775-1800
- 4a 10,5/2,5
- 4b afgerond bord zonder vlag, op standring
- 5a industrieel wit (creamware)
- 5b loodglazuur, beschildering in blauw, onderzijde: kapucijnerbruin
- 5c binnenzijde: gestileerde ranken en band met kruisjes, onderzijde (m.u.v. binnen standring) kapucijnerbruin
- 5d imitatie Chinees, kapucijnerwaar
- 6a standring
- 6b vrijwel compleet
- 7 bord, schoteltje
- 8 Engeland
- 9

nr. 22 (schaal 1:2)

- 1a GOES 01 - 66
- 1b BEERPUT 4 (1780-1900)
- 2 iw-bor-3
- 3 1775-1800
- 4a 10,5/2,5
- 4b afgerond bord zonder vlag, op standring
- 5a industrieel wit (creamware)
- 5b loodglazuur, beschildering in blauw, onderzijde: kapucijnerbruin (afgebladderd)
- 5c binnenzijde: gestileerde bloem en band met rasterpatroon, onderzijde (m.u.v. binnen standring) kapucijnerbruin
- 5d imitatie Chinees, kapucijnerwaar
- 6a standring
- 6b vrijwel compleet
- 7 bord, schoteltje
- 8 Engeland
- 9

nr. 23 (schaal 1:2)

- 1a GOES 01 - 66
- 1b BEERPUT 4 (1780-1900)
- 2 iw-bor-3
- 3 1775-1800
- 4a 10,5/2,5
- 4b afgerond bord zonder vlag, op standring
- 5a industrieel wit (creamware)
- 5b loodglazuur
- 5c geheel wit
- 5d
- 6a standring
- 6b
- 6c compleet
- 7 bord, schoteltje
- 8 Engeland
- 9

**nr. 24**

- 1a GOES 01 - 66
- 1b BEERPUT 4 (1780-1900)
- 2 iw-bor-3
- 3 1875-1900
- 4a 14,5/2,5
- 4b afgerond bord zonder vlag, op standring
- 5a industrieel wit (creamware)
- 5b loodglazuur
- 5c geheel wit
- 5d
- 6a standring
- 6b
- 6c vrijwel compleet, blindmerk: 3
- 7 bord
- 8 Maastricht?
- 9

nr. 25

- 1a GOES 01 - 66
- 1b BEERPUT 4 (1780-1900)
- 2 iw-bor-11
- 3 1775-1825
- 4a 20,5/3
- 4b vlak bord met knik van spiegel naar vlag, vlag met reliëfversiering, op standring
- 5a industrieel wit (creamware)
- 5b loodglazuur
- 5c geheel wit
- 5d
- 6a standring
- 6b
- 6c vrijwel compleet
- 7 bord
- 8 Engeland
- 9

nr. 26 (schaal 1:2)

- 1a GOES 01 - 66
- 1b BEERPUT 4 (1780-1900)
- 2 iw-kop-1
- 3 1775-1800
- 4a 7/4
- 4b bolle kop met rechte rand, op standring
- 5a industrieel wit (creamware)
- 5b loodglazuur
- 5c *transfer-print*, uitwendig: Chinees en westers landschap, inwendig: ornamentaal
- 5d
- 6a standring
- 6b
- 6c compleet
- 7 (thee)kop
- 8 Engeland
- 9 Bartels 1999, 911, no. 1397

**nr. 27 (schaal 1:2)**

- 1 a GOES 01 - 66
- 1 b BEERPUT 4 (1780-1900)
- 2 iw-kop-1
- 3 1775-1800
- 4 a 7/4
- 4 b bolle kop met rechte rand, op standring
- 5 a industrieel wit (creamware)
- 5 b loodglazuur
- 5 c geheel wit
- 5 d
- 6 a standring
- 6 b
- 6 c compleet
- 7 (thee)kop
- 8 Engeland
- 9 Bitter *e.a.* 1997b, 27, 80

nr. 28 (schaal 1:2)

- 1 a GOES 01 - 66
- 1 b BEERPUT 4 (1780-1900)
- 2 iw-kop-14
- 3 1775-1800
- 4 a 9/7,5
- 4 b steilwandige kop met rechte rand, op standring
- 5 a industrieel wit (creamware)
- 5 b loodglazuur
- 5 c *transfer-print*, uitwendig: bloem - ranken, inwendig op bodem: bloem
- 5 d verkleurd in bodem, merk: C (Worcester)
- 6 a standring
- 6 b
- 6 c vrijwel compleet
- 7 (Chocolade)kop
- 8 Engeland, Worcester
- 9 Bitter *e.a.* 1997b, 27, no. 79 (merk)

nr. 29 (schaal 1:2)

- 1 a GOES 01 - 66
- 1 b BEERPUT 4 (1780-1900)
- 2 iw-lep-1
- 3 1800-1850
- 4 a 2,5/6/18
- 4 b lepel met komvormige bak en gebogen steel
- 5 a industrieel wit (creamware)
- 5 b loodglazuur
- 5 c geheel wit
- 5 d steel met reliëfversiering
- 6 a
- 6 b
- 6 c compleet
- 7 (jus)lepel
- 8 Engeland?
- 9

**nr. 30**

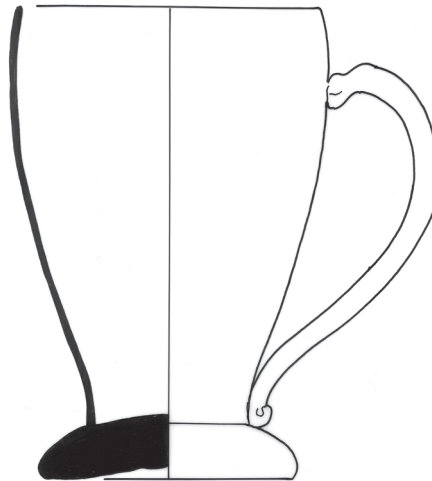
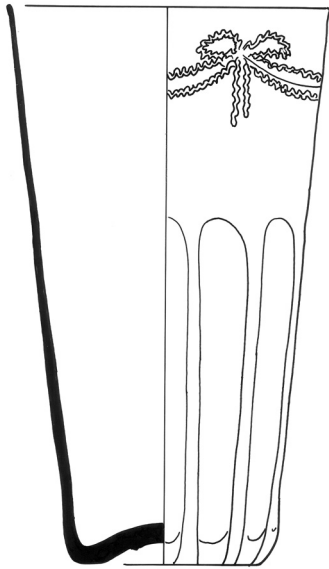
- 1a GOES 01 - 66
- 1b BEERPUT 4 (1780-1900)
- 2 iw-sch-1
- 3 1775-1825
- 4a 18,5/1,5
- 4b ovale schaal met naar buiten geknikte platte vlag, op standvlak
- 5a industrieel wit (creamware)
- 5b loodglazuur
- 5c geheel wit
- 5d Wedgwood blindmerk
- 6a standvlak
- 6b
- 6c
- 7 schaal
- 8 Engeland, Wedgwood
- 9 Bitter *e.a.* 1997b, 29, no. 86

nr. 31

- 1a GOES 01 - 66
- 1b BEERPUT 4 (1780-1900)
- 2 iz-kom-1
- 3 1775-1800
- 4a 17,5/7,5
- 4b afgeronde kom met rechte rand, op standring
- 5a blackware, zwartsteen
- 5b loodglazuur
- 5c
- 5d
- 6a standring
- 6b
- 6c vrijwel compleet
- 7 kom
- 8 Engeland?
- 9

nr. 32

- 1a GOES 01 - 66
- 1b BEERPUT 4 (1780-1900)
- 2 ik-dek-2
- 3 1875-1900
- 4a 9,5/2,5
- 4b deksel met sluitrand en knop
- 5a geelsteen
- 5b loodglazuur
- 5c zwarte concentrische cirkels
- 5d
- 6a
- 6b afgeplatte knop
- 6c compleet
- 7 deksel
- 8 Maastricht?
- 9 Bartels 1999, 937, no. 1501

**nr. 33 (schaal 1:2)**

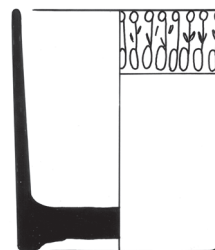
- 1a GOES 01 - 66
- 1b BEERPUT 4 (1780-1900)
- 2 gl-bek-6b
- 3 1750-1800
- 4a 8,5/14,5
- 4b dikwandige conische beker met verdikt standvlak met (eventueel weggeslepen) pontilmerk, vormgeblazen gladwandig (a) of met reliëf (b)
- 5a glas
- 5b kleurloos
- 5c gegraveerde guirlande
- 5d
- 6a weggeslepen pontilmerk, vormgeblazen
- 6b
- 6c vrijwel compleet
- 7 beker
- 8
- 9 Bitter e.a. 1997b, 93

nr. 34 (schaal 1:2)

- 1a GOES 01 - 66
- 1b BEERPUT 4 (1780-1900)
- 2 gl-bek-23
- 3 1750-1800
- 4a 8/13
- 4b getailleerde conische beker met dikwandig standvlak met (eventueel weggeslepen) pontilmerk
- 5a glas
- 5b kleurloos
- 5c
- 5d standvlak, weggeslepen pontilmerk, vormgeblazen
- 6a oor
- 6b
- 6c vrijwel compleet
- 7 beker
- 8
- 9 Bartels 1999, 951

nr. 35 (schaal 1:2)

- 1a GOES 01 - 66
- 1b BEERPUT 4 (1780-1900)
- 2 gl-bek-24
- 3 1875-1900
- 4a 13,5/7,5
- 4b cilindrische of licht conische beker met afgeronde vlakken, met standvlak
- 5a glas
- 5b kleurloos
- 5c oor(ontbreekt)
- 5d geslepen facetten, vormgeblazen
- 6a standvlak, weggeslepen pontilmerk
- 6b
- 6c compleet m.u.v. oor
- 7 beker
- 8
- 9

**nr. 36 (schaal 1:2)**

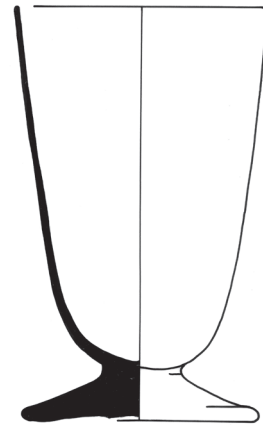
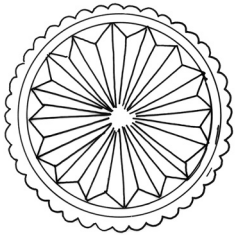
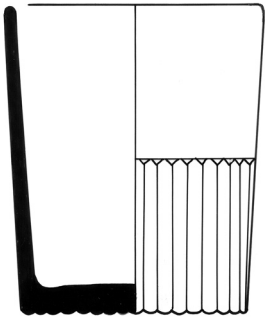
- 1a GOES 01 - 66
- 1b BEERPUT 4 (1780-1900)
- 2 gl-bek-24
- 3 1850-1900
- 4a 6/7,5
- 4b cilindrische of licht conische beker met afgeronde vlakken, met stand vlak
- 5a glas
- 5b kleurloos
- 5c zes afgeronde vlakken
- 5d standring, vormgeblazen
- 6a
- 6b
- 6c vrijwel compleet
- 7 beker
- 8
- 9 Bartels 1999, 951

nr. 37 (schaal 1:2)

- 1a GOES 01 - 66
- 1b BEERPUT 4 (1780-1900)
- 2 gl-bek-25b
- 3 1800-1850
- 4a 5,5/6,5
- 4b cilindrische beker, met verdikt standvlak, pontilmerk
- 5a glas
- 5b kleurloos
- 5c
- 5d vormgeblazen
- 6a standvlak, pontilmerk
- 6b
- 6c compleet
- 7 beker
- 8
- 9 Bartels 1999, 952

nr. 38 (schaal 1:2)

- 1a GOES 01 - 66
- 1b BEERPUT 4 (1780-1900)
- 2 gl-bek-25b
- 3 1800-1850
- 4a 6/6
- 4b cilindrische beker, met verdikt standvlak, pontilmerk
- 5a glas
- 5b kleurloos
- 5c ornamentale gravering op rand
- 5d vormgeblazen
- 6a standvlak, pontilmerk
- 6b
- 6c fragment, compleet profiel
- 7 beker
- 8
- 9 Bartels 1999, 952

**nr. 39 (schaal 1:2)**

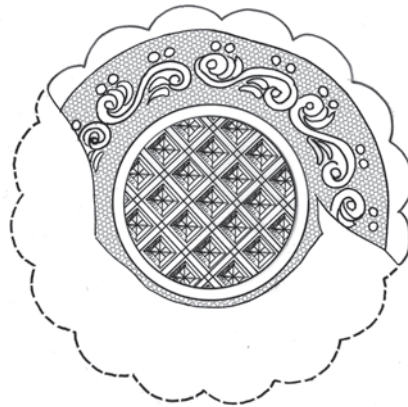
- 1 a GOES 01 - 66
- 1 b BEERPUT 4 (1780-1900)
- 2 gl-bek-38
- 3 1800-1850
- 4 a 7/8
- 4 b cilindrische beker met verticale ribben op de onderhelft (diverse technieken), zowel met als zonder pontilmerk (eventueel weggeslepen)
- 5 a glas
- 5 b kleurloos
- 5 c
- 5 d vormgeblazen
- 6 a standvlak, pontilmerk
- 6 b
- 6 c compleet
- 7 beker
- 8
- 9 Bartels 1999, 955 en Bitter *e.a.* 1997b, 100

nr. 40 (schaal 1:2)

- 1 a GOES 01 - 66
- 1 b BEERPUT 4 (1780-1900)
- 2 gl-bek-58
- 3 1750-1800
- 4 a 6,5/8,5
- 4 b hoge beker met uitgebogen rand en verticale ribben, op standvlak, pontilmerk
- 5 a glas
- 5 b kleurloos
- 5 c verticale ribben
- 5 d vormgeblazen
- 6 a pontilmerk
- 6 b
- 6 c fragment, compleet profiel
- 7
- 8 beker
- 9 Bartels 1999, 957

nr. 41 (schaal 1:2)

- 1 a GOES 01 - 66
- 1 b BEERPUT 4 (1780-1900)
- 2 gl-bek-74
- 3 1750-1800
- 4 a 6,5/11
- 4 b conische beker op massieve standvoet met pontilmerk
- 5 a glas
- 5 b kleurloos
- 5 c
- 5 d vormgeblazen
- 6 a standvoet, pontilmerk
- 6 b
- 6 c fragment, compleet profiel
- 7
- 8 beker, beker op voet
- 9

**nr. 42 (schaal 1:2)**

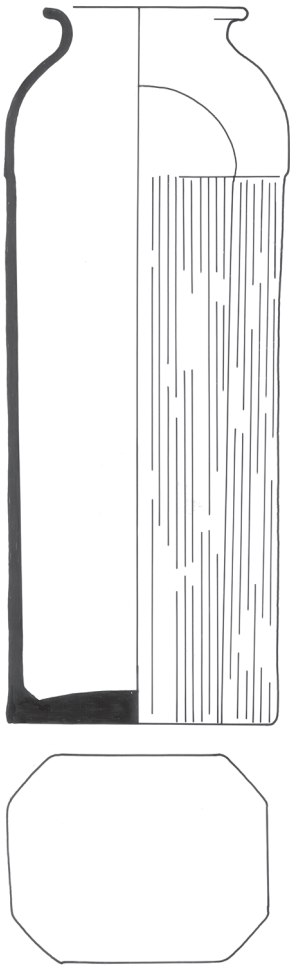
- 1a GOES 01 - 66
- 1b BEERPUT 4 (1780-1900)
- 2 gl-bek-75
- 3 1750-1800
- 4a 6,5/8,5
- 4b dikwandige conische beker met getordeerd reliëfpatroon, verdikt standvlak
- 5a glas
- 5b kleurloos
- 5c
- 5d vormgeblazen
- 6a standvlak, pontilmerk
- 6b getordeerde wand
- 6c fragment, compleet profiel
- 7
- 8 beker
- 9

nr. 43 (schaal 1:2)

- 1a GOES 01 - 66
- 1b BEERPUT 4 (1780-1900)
- 2 gl-bor-5
- 3 1875-1900
- 4a 10,5/2
- 4b conisch bord met reliëfdecoratie, gelobde rand, standring
- 5a glas
- 5b kleurloos
- 5c geometrische motieven (aangebracht op bovenzijde)
- 5d persvorm
- 6a standring
- 6b
- 6c fragment, compleet profiel
- 7 bord
- 8
- 9

nr. 44 (schaal 1:2)

- 1a GOES 01 - 66
- 1b BEERPUT 4 (1780-1900)
- 2 gl-fle-51
- 3 1875-1900
- 4a 5/11,5
- 4b fles met twee platte en twee afgeronde zijden, met licht conische hals, standring
- 5a glas
- 5b kleurloos
- 5c
- 5d contactvorm, naden op hoek van platte zijde
- 6a standring
- 6b
- 6c compleet
- 7 fles, parfumfles
- 8
- 9 Bartels 1999, 984

**nr. 45 (schaal 1:2)**

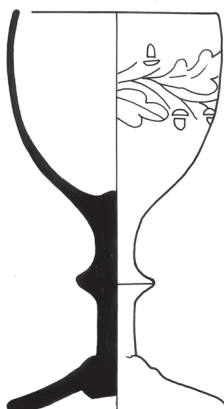
- 1 a GOES 01 - 66
- 1 b BEERPUT 4 (1780-1900)
- 2 gl-fle-87
- 3 1850-1900
- 4 a breedte: 7,5/ dikte: 5,5/ hoogte: 19
- 4 b vierkante fles met afgeplatte hoeken en wijde, uitstaande hals, op standvlak
- 5 a glas
- 5 b groen
- 5 c
- 5 d vormgeblazen
- 6 a
- 6 b
- 6 c fragment, compleet profiel
- 7 voorraadfles
- 8
- 9

nr. 46 (schaal 1:2)

- 1 a GOES 01 - 66
- 1 b BEERPUT 4 (1780-1900)
- 2 gl-kel-6
- 3 1750-1800
- 4 a 6/13,5
- 4 b dikwandig kelkglas met meerzijdige stam, pontilmerk
- 5 a glas
- 5 b kleurloos
- 5 c luchtbel in stam
- 5 d vormgeblazen
- 6 a voet
- 6 b
- 6 c compleet m.u.v. deel kelk
- 7 kelkglas
- 8
- 9 Bartels 1999, 1000

nr. 47 (schaal 1:2)

- 1 a GOES 01 - 66
- 1 b BEERPUT 4 (1780-1900)
- 2 gl-kel-23
- 3 1775-1800
- 4 a 6,5/12
- 4 b dikwandig kelkglas met afgeronde conische kelk overgaand in korte rechte stam, voet met pontilmerk (diverse versiering in stam)
- 5 a glas
- 5 b kleurloos
- 5 c
- 5 d witte slinger in stam, vormgeblazen
- 6 a voet
- 6 b
- 6 c stam met knoop
- 7 kelkglas
- 8
- 9 Bitter e.a. 1997b, 120

**nr. 48 (schaal 1:2)**

- 1a GOES 01 - 66
- 1b BEERPUT 4 (1780-1900)
- 2 gl-keel-26
- 3 1850-1900
- 4a 6/11,5
- 4b dikwandig kelkglas met ovale facetten in kelk (kelkvorm variabel) en stam met tapse knoop (diverse productie-technieken)
- 5a glas
- 5b kleurloos
- 5c acht facetten
- 5d vormgeblazen, geslepen
- 6a voet, weggeslepen pontilmerk
- 6b
- 6c compleet m.u.v. deel kelk
- 7 kelkglas
- 8 kelkglas
- 9 Bartels 1999, 1006-1007

nr. 49 (schaal 1:2)

- 1a GOES 01 - 66
- 1b BEERPUT 4 (1780-1900)
- 2 gl-keel-52
- 3 1850-1900
- 4a 5,5/10,5
- 4b dikwandig kelkglas met toegebogen kelk, stam met knoop
- 5a glas
- 5b kleurloos
- 5c
- 5d op kelk gegraveerde ranken decoratie
- 6a voet
- 6b
- 6c stam met knoop
- 7 kelkglas
- 8
- 9 Bartels 1999, 1007

nr. 50 (schaal 1:2)

- 1a GOES 01 - 66
- 1b BEERPUT 4 (1780-1900)
- 2 gl-keel-52
- 3 1775-1800
- 4a 5,5/10
- 4b dikwandig kelkglas met conische kelk, stam met knoop
- 5a glas
- 5b kleurloos
- 5c
- 5d
- 6a voet
- 6b
- 6c stam met knoop
- 7 kelkglas
- 8
- 9 Bartels 1999, 1101-1011

Beerput 5**nr. 51 (schaal 1:2)**

- 1 a GOES 01 - 66
- 1 b BEERPUT 4 (1780-1900)
- 2 gl-keel-52
- 3 1850-1900
- 4 a 4,5/9,5
- 4 b dikwandig kelkglas met conische kelk, stam met knoop
- 5 a glas
- 5 b kleurloos
- 5 c
- 5 d
- 6 a voet
- 6 b
- 6 c stam met knoop
- 7 kelkglas
- 8
- 9 Bartels 1999, 1101-1011

nr. 52 (schaal 1:2)

- 1 a GOES 01 - 66
- 1 b BEERPUT 4 (1780-1900)
- 2 gl-keel-55
- 3 1850-1900
- 4 a 7/8
- 4 b dikwandig kelkglas met bekervormige kelk met gefacetteerde kelk, uitstaande rand, op korte stam, pontilmerk
- 5 a glas
- 5 b kleurloos
- 5 c tien facetten
- 5 d
- 6 a voet, pontilmerk
- 6 b
- 6 c
- 7 compleet m.u.v. deel kelk
- 8 kelkglas
- 9 Bartels 1999, 1012

nr. 53

- 1 a GOES 01 - 75
- 1 b beerput 5 (1600-1675)
- 2 f-bor-1
- 3 1650-1675
- 4 a 25/4
- 4 b bord met door knik afgezette vlag, op standingring
- 5 a Nederlandse faience (geel baksel)
- 5 b geheel tinglazuur, bovenzijde met kobaltblauw beschilderd
- 5 c blauw op wit; op spiegel: bloemstillevens; op vlag, gestileerde ranken
- 5 d
- 6 a standingring
- 6 b
- 6 c fragment, compleet profiel
- 7 bord
- 8 West-Nederland
- 9

Stortlaag (vn. 73)



nr. 54

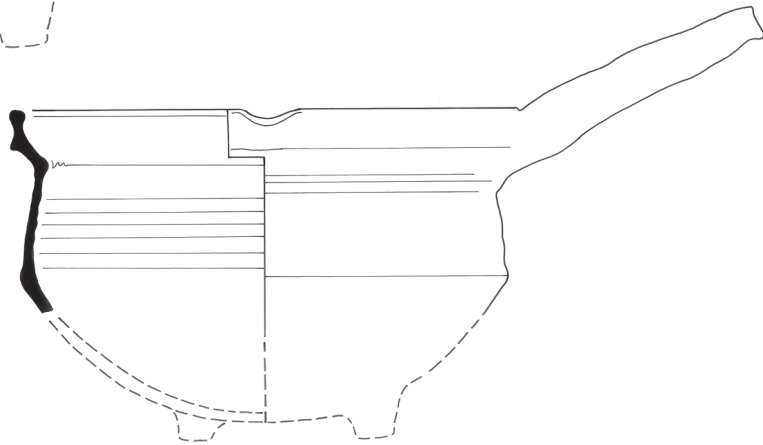
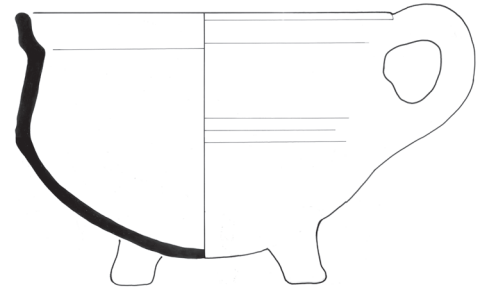
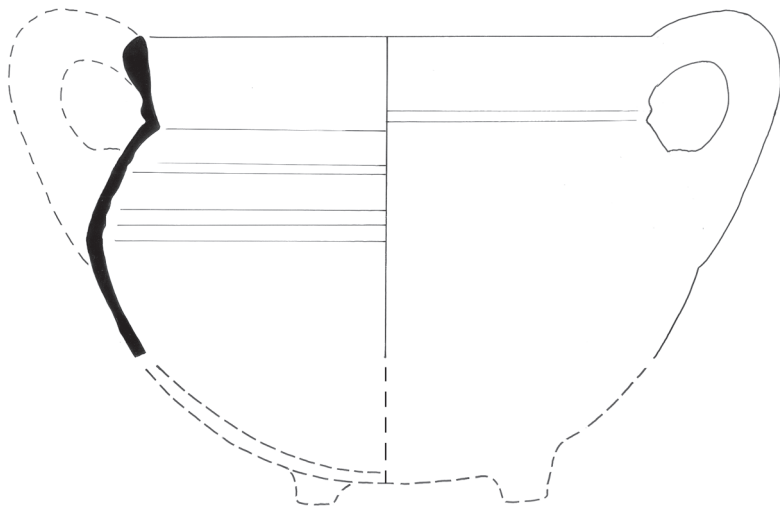
- 1a GOES 01 - 75
- 1b BEERPUT 5 (1600-1675)
- 2 f-bor-1
- 3 1650-1675
- 4a 27/4
- 4b bord met door knik afgezette vlag, op standring
- 5a Nederlandse faience (geel baksel)
- 5b geheel tinglazuur, bovenzijde met kobaltblauw beschilderd
- 5c blauw op wit decor ontleend aan kraakporselein; op spiegel: vogels op rots in landschap; op vlag: perken met boeddhistische en taoïstische symbolen
- 5d
- 6a standring
- 6b
- 6c fragment, compleet profiel
- 7 bord
- 8 West-Nederland
- 9 Bitter 1995, 155

nr. 55

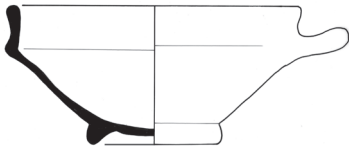
- 1a GOES 01 - 73
- 1b STORTLAAG (1600-1675)
- 2 s2-kan-37
- 3 1595
- 4a /
- 4b bolle kan met ribbel op buik, cilindrische hals met kraagrand op standvoet
- 5a steengoed met glazuur of oppervlakte behandeling
- 5b zoutglazuur, kobaltblauw
- 5c op hals: fries met drie maskerons afgewisseld door twee gepaarde griffioenen, op buik kerfsnee decoratie
- 5d op halsfries gesigeneerd IM en gedateerd (15)95
- 6a standvoet (ontbreekt)
- 6b geprofileerd worstoor
- 6c fragment
- 7 kan
- 8 Raeren, werkplaats Jan Menicken
- 9

nr. 56

- 1a GOES 01 - 73
- 1b STORTLAAG (1600-1675)
- 2 r-bor-11
- 3 1600-1650
- 4a 33,5/7,5
- 4b bord met brede vlag en kraagrand, op standring
- 5a roodbakkerd aardewerk met ringe loor versiering
- 5b bovenzijde: loodglazuur
- 5c op spiegel: ornamentale slijbversiering, op vlag: afwisselend golflijnen en schuine streepjes
- 5d
- 6a standring
- 6b
- 6c fragment
- 7 bord
- 8 Oosterhout
- 9 Clevis & Sarfatij 1982, 28-32



nr. 57		nr. 58		nr. 59	
1a	GOES 01 - 73	1a	GOES 01 - 73	1a	GOES 01 - 73
1b	STORTLAAG (1600-1675)	1b	STORTLAAG (1600-1675)	1b	STORTLAAG (1600-1675)
2	r-gra-11b	2	r-gra-17c	2	r-gra-116a
3	1650-1700	3	1600-1675	3	1600-1650
4a	31/	4a	22/	4a	19/14,5
4b	bolle grape met uitgebogen rand met ribbel op randaanzet en verdikte afgeronde lip	4b	wijde grape met scherpe buikknik en kraagrand met brede dekselgeul	4b	wijde grape met afgeronde buikknik en kraagrand met dekselgeul
5a	rood aardewerk	5a	rood aardewerk	5a	rood aardewerk
5b	geheel loodglazuur	5b	geheel loodglazuur	5b	geheel loodglazuur
5c		5c		5c	
5d	beroet	5d	beroet	5d	beroet
6a	driepoot	6a	driepoot	6a	driepoot
6b	verticaal worstoor	6b	steel	6b	verticaal worstoor (ontbreekt)
6c	fragment	6c	fragment	6c	fragment, compleet profiel
7	grape	7	grape	7	grape
8	Bergen op Zoom	8	Oosterhout	8	Oosterhout
9	Groeneweg 1992, 80; 84	9		9	

**nr. 60**

- 1a GOES 01 - 73
- 1b STORTLAAG (1600-1675)
- 2 r-kop-14
- 3 1600-1650
- 4a 15/7,5
- 4b scherpe knik, lage hals standring, afgeronde rand
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig: loodglazuur
- 5c
- 5d
- 6a standring
- 6b worstoor
- 6c fragment, compleet profiel
- 7 eetkop
- 8 Oosterhout
- 9 Bartels 1999, 695, no. 605, Kleij 1996, 120 (daar abusievelijk als r-kop-12 omschreven)

nr. 61

- 1a GOES 01 - 73
- 1b STORTLAAG (1600-1675)
- 2 m-bor-3
- 3 1650-1675
- 4a 26,5/4
- 4b met knik aangegeven vlakke vlag met uitgebogen afgeronde rand, op stand-ring
- 5a majolica
- 5b bovenzijde: tinglazuur met blauwe beschildering, onderzijde: loodglazuur
- 5c op spiegel: eenvoudig landschap met bloemen en botervlieg, op vlag: gestileerde bloemen en bladeren
- 5d geelbakkend
- 6a standring
- 6b
- 6c vrijwel compleet, proen littekens
- 7 bord
- 8 Holland, Delft?
- 9 Bartels 1999, 787, no. 919; Ostkamp 2003, 20

nr. 62

- 1a GOES 01 - 73
- 1b STORTLAAG (1600-1675)
- 2 m-bor-14
- 3 1600-1625
- 4a 17/3,5
- 4b brede vlag met deuken-motief en gegolfde lip, op standring
- 5a majolica
- 5b bovenzijde: tinglazuur met blauwe, paarse en gele beschildering, onderzijde: loodglazuur
- 5c op spiegel: rozet binnen concentrische cirkels, noppen op vlag: afwisselend afgerond en braamvormig
- 5d geelbakkend
- 6a standring
- 6b
- 6c fragment
- 7 bord
- 8 West Nederland of Friesland
- 9 Ter Avest 1988